

Vliv osobní zkušenosti na postoj studentů střední školy k národnostním menšinám

Bc. Jana Jiroušková

Diplomová práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana JIROUŠKOVÁ**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv osobní zkušenosti na postoj studentů střední školy k národnostním menšinám**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti multikulturní výchovy.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou sémantického diferenciálu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ALLPORT, G.W. O povaze předsudků. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.

BURYÁNEK, J. a kol. Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha: Člověk v tísni, 2002. ISBN 80-7106-614-1.

HLADÍK, J. Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin). Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006. ISBN 80-7318-424-9.

PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. 2. vyd. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-280-5.

ŠÍŠKOVÁ, T. ed. Výchova k toleranci a proti rasismu Sborník. Praha: Portál 1998. ISBN 80-7178-285-8.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jakub Hladík
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

12. ledna 2010

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2010

Ve Zlíně dne 12. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24. 4. 2010

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Svoji diplomovou práci jsem zaměřila na postoje studentů střední školy k národnostním menšinám. V teoretické části se zabývám problematikou předsudků a postojů, jejich vznikem a vývojem, vlivem rodinné výchovy, školy a masmédií. V rámci preventivních opatření vzniku předsudků se věnuji multikulturní výchově na střední škole a výchově k toleranci. V závěru teoretické části poukazuji na nejčastější problémy národnostních menšin v současné společnosti a na možnosti sociálního vyloučení.

V praktické části porovnávám postoje studentů z dvou holešovských škol. Pro svůj výzkum jsem zvolila formu sémantického diferenciálu, který vhodně tyto postoje vystihuje.

Klíčová slova:

Předsudky, postoje, rasa, studenti, rodinná výchova, škola, masmédiá, multikulturní výchova, tolerance, sociální vyloučení.

ABSTRACT

My graduation thesis is focused on attitude of high school students towards national minorities. A theoretical part deals with prejudices and attitude issues their formation and development by an influence of family upbringing, school and mass-media. In a frame of prejudices formation preventive measures I focus on multicultural and tolerance education on high schools. At the end of the theoretical part the most common problems of national minorities in a present society and possibilities of a social expulsion are pointed out.

A practical part consists of a comparison of attitude of students from two different schools in Holešov. For my research I have chosen a form of semantic differential which suits analysis of attitudes appropriately.

Key words:

Prejudices, attitudes, race, students, family upbringing, school, mass-media, multicultural education, tolerance, social expulsion.

Děkuji panu Mgr. Jakubovi Hladíkovi Ph.D. za odbornou a metodickou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 STEREOTYPY A PŘEDSUDBY	13
1.1 VZNIK A VÝVOJ PŘEDSUDBŮ.....	15
1.2 RASOVÉ A ETNICKÉ PŘEDSUDBY.....	17
1.3 PŘEDSUDBY V ZÁVISLOSTI NA VĚKU DÍTĚTE.....	19
2 PŘEDSUDBY A SOCIOKULTURNÍ PROSTŘEDÍ	21
2.1 VLIV RODINNÉ VÝCHOVY	22
2.2 MÉDIA A UTVÁŘENÍ PŘEDSUDBŮ	23
2.3 VLIV ŠKOLNÍHO PROSTŘEDÍ.....	25
3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	28
3.1 HISTORIE	29
3.2 CÍLE A OBSAH MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY.....	30
3.3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA NA STŘEDNÍ ŠKOLE	32
3.4 VÝCHOVA DĚTÍ A MLÁDEŽE K TOLERANCI.....	33
4 NĚKTERÉ PROBLÉMY SOUŽITÍ MINORIT S MAJORITOU	35
4.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ DĚTI.....	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
1. ÚVOD	40
2. VÝZKUMNÝ PROBLÉM	41
3. CÍLE VÝZKUMU	42
4. VÝZKUMNÝ SOUBOR	43
4.1 METODA SBĚRU DAT	44
4.2 PŘEDVÝZKUM.....	45
5. VÝSLEDKY VÝZKUMU	47
5.1 VÝSLEDKY VÝZKUMU Z VPŠ A SPŠ MV HOLEŠOV	48
5.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU ZE STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY HOLEŠOV.....	55
5.3 SROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU OBOU ŠKOL VPŠ A SPŠ MV HOLEŠOV A SOŠ PIVOVARSKÁ HOLEŠOV.....	61
5.4 ZHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	69
6. SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	70
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Současný svět je charakterizována prolínáním kultur a velkou migrací lidí. Svět se postupně propojuje, lidé cestují po celém světě, vznikají nové vazby. Na druhou stranu se zvětšuje ekonomická nerovnost mezi bohatým severem a chudým jihem. Lidé z různých kultur mají možnost se více setkávat. Toto setkávání lidí z odlišných kultur má rozlišnou podobu, od přátelství přes spolupráci až po konflikt a je potřeba se s touto novou situací vyrovnat.

Do roku 1989 naše společnost žila celkem izolovaným způsobem života, moc cizinců se k nám nedostávalo a těch pár bylo většinou z jiných socialistických zemí, kde byla podobná politická situace jako u nás. Vycestovat na západ se povedlo jen vytypovaným jedincům. Po revoluci se situace změnila, najednou jsme mohli všichni cestovat, poznávat nové kraje, seznamovat se s novými lidmi a jejich zvyky. Ale hranice se neotevřely jenom pro nás směrem ven, ale i pro cizince směrem k nám, a na to naše společnost nebyla kvalitně připravená. Tady bych viděla možné zakořenění předsudků u starších osob, kteří celý život nikam necestovali a cizince berou jen jako nutné zlo této společnosti. A tyto negativní postoje jsou navíc podpořeny médii, která do éteru ve většině případů vysílají zkreslené nebo neúplné informace.

Dnešní středoškoláci se narodili po revoluci do svobodné země. Odmalička cestují s rodiči k moři a v zimě na hory, studují v zahraničí, pro dnešní adolescenty neexistují hranice. Poznávají nové kraje, zvyky a tradice, setkávají se s novými lidmi. Ale přesto v naší společnosti existuje rasismus a xenofobie. Proč? Odpověď není jednoduchá a neexistuje na ni jednoznačná odpověď. Celý svět se mění, národy se prolínají, neexistuje stát s homogenní kulturou. Proto není snadné se v této složité době vyznat. Problém a chaos mají i dospělí a ti za sebou mají spoustu let zkušeností a praxe. A co teprve naši adolescenti, kteří mají problém vyrovnat se sami se sebou?

Svoji diplomovou práci bych chtěla zaměřit na postoje studentů střední školy k národnostním menšinám. V teoretické části se zaměřuji na předsudky, jejich vznik, vývoj, vliv rodinného a školního prostředí. Role masmédií má v dnešní společnosti nezastupitelné místo. Jaký je podíl na utváření etnických předsudků je další kapitola teoretické části.

V kapitole multikulturní výchova se zabývám vývojem, cíli, obsahem této výchovy, která je součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní a střední školy.

V poslední kapitole se věnuji aktuálním problémům dnešní společnosti ve vztahu k národnostním menšinám a jejich možnému sociálnímu vyloučení. V praktické části své práce porovnávám postoj studentů k národnostním menšinám. Pracuji na Vyšší policejní a Střední policejní škole MV v Holešově, kde od roku 2008 je realizován projekt Policie pro všechny, který se snaží pomoci studentům z národnostních menšin získat vzdělání a práci u Policie České republiky. Z tohoto důvodu je na škole v 1. - 2. ročníku větší zastoupení národnostních menšin než je obvyklé na ostatních středních školách. Svým výzkumem chci odpovědět na otázku, zda se větší zastoupení národnostních menšin ve třídě projevuje v postojích studentů. V posledních letech se počet cizinců v naší zemi výrazně zvýšil a dnešní mladá generace se touto problematikou bude muset v dospělosti vážně zabývat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STEREOTYPY A PŘEDSUDKY

Předsudky a stereotypy patří mezi základní pojmy multikulturní výchovy a mají podstatný vliv na postoje jedinců k národnostním menšinám. Tyto pojmy odrážejí stav dnešní společnosti a objevují se ve vztazích k jiným kulturám.

Předsudek chápeme jako obvykle nepříznivý názor na subjekt nebo skupinu, který je formován před poznáním všech jeho stránek. Existuje velmi mnoho různých druhů předsudků, například věkový, předsudek týkající se náboženské víry, etnické a národnostní předsudky, odsuzování druhého za jeho vzhled nebo nějaké postižení, posuzování jedinců na základě pohlaví nebo podle finančních prostředků, předsudek týkající se barvy pleti.

„Předsudek, předpojatost, názorová strnulost, emočně nabitý, kriticky nerozhodný úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou, může se vztahovat k čemukoliv, nezávisí na okamžité situaci a neopírá se o porozumění.“ (Hartl, 2004, s. 205)

Podle Nakonečného (1997) jsou stereotypy a předsudky určitým druhem postojů, které se mohou významově překrývat. Postoj charakterizujeme jako připravenost jedince reagovat určitým způsobem na jiné osoby, situace a okolnosti.

Slovo předsudek je odvozeno z latinského slova praejudicium a ve svém původním významu znamenalo úsudek. V dnešní době můžeme říci, že popisuje příznivý či nepříznivý postoj vůči osobě anebo věci, který člověk zaujímá bez opravdové zkušenosti. Ve zkratce sto znamená, smýšlet o druhých špatně bez náležitého opodstatnění. (Allport, 2004)

Předsudky mívají sklon k negativnímu jednání vůči dané osobě, nejsou založeny na racionálních základech, často jsou převzaté a odolné vůči změnám. (Nakonečný, 1997)

Psychologický výzkum nám uvádí, že kontakt s osobami z odlišných kultur může naše předsudky ještě posilovat. Lidé vnímají způsoby chování, které potvrzují jejich zaujatost vůči osobám pocházejícím z jiných národností. Odbourat předsudky ale není nemožné, existují však určité mechanismy, kterými lze předejít nebo zabránit předsudkům. Jsou to:

- Spolupráce, faktická rovnoprávná kooperace.
- Podobnost statusu, odbourávání je podporováno tím, že lidé pochází ze stejných sociálních vrstev.

- Hlubší kontakt místo povrchního, čím více partnera známe, tím více jsme schopni ho pochopit.
- Pozitivní sociální klima, má na odstranění předsudků velký vliv.
- Pozitivní vzory podporující klima, příkladem mohou být lidé, kteří mají rádi setkávání s lidmi z jiných kultur.
- Překrývající se kategorizace, najít jiné dělení skupin než podle národnosti.
- Žádné extrémně negativní postoje, snadněji lze zabránit předsudkům, když ani na jedné straně nebudou příliš negativní postoje. (Nový, Schroll-Mach, 2005)

„Stereotyp je navyklý způsob jednání, automaticky používaný, pohybový, mluvní nebo myšlenkový návyk, jeho změna je nesnadná, provázená nelibými emocemi.“ (Hartl, 2004, s. 262)

Stereotypy mohou být pozitivní i negativní. Pozitivní jsou neustále se opakující činnosti, které nám v mnohém usnadňují náš život, vykonáváme je samozřejmě s minimálním výdajem energie. Tvoří součást našeho myšlení a umožňují nám rychlou, a ve většině případů účinnou orientaci ve světě. Šetří nám čas, pomáhají nám zpracovávat informaci, aniž bychom ji museli zkoumat z různých úhlů pohledu, a sami museli zjišťovat všechny její souvislosti, celý její kontext. (Buryánek, 2002)

„Stereotyp je příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií. Jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit (racionálně vysvětlit) naše chování a postoj vůči této kategorii.“ (Allport, 2004, s. 215)

„Stereotypy jsou mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, které jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují: nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržovány tradicí.“ (Nakonečný, 1997, s. 223)

Závěrem můžeme říci, že stereotypy nejsou totožné s předsudky, ale mají hodně společného. Stereotypy jsou více racionálního charakteru, jsou součástí našeho myšlení a pomáhají nám orientovat se ve světě, zatímco u předsudků většinou racionální podklad chybí a jsou přebírané a udržované tradicí. Velkým kladem je, že předsudky se dají změnit, na druhou stranu musíme říci, že je to složitá a dlouhá cesta.

1.1 Vznik a vývoj předsudků

Jedinec je ve své podstatě plachý a nedůvěřivý vůči okolnímu světu. Malé dítě pláče při styku s osobou, kterou nezná a vidí poprvé, dospělý je vůči cizím osobám opatrný, na druhou stranu je člověk společenský tvor, rád se shromažďuje do různých skupin, spolků a společenství, kde si vyměňuje informace a názory na různé věci. Je mu dobře v prostředí, jež zná, a které mu vyhovuje, je spokojen v kolektivu osob, které jsou mu sympatické nebo blízké. Na ostatní skupiny nebo osoby může pohlížet negativně a vyjadřovat se o nich záporně. To je vhodné prostředí pro vznik předsudků. Většina jedinců i těch, co jsou velmi tolerantní, podlehne předsudku. Rozdíl je v tom, jak svůj předsudek projevují, zda si pocity nechají pro sebe, nebo je šíří dále.

Někdy je těžké zjistit, kdy předsudek vznikl, může zde fungovat transgenerační přenos a doba vzniku předsudku je velmi vzdálená. Další podmínkou vzniku může být podle Allporta (2004) láska a zamilovanost. Zamilované osoby smýšlí o druhém lépe, než se patří, každé jeho jednání je považováno za dokonalé a úžasné. Také člověk, který slepě věří církvi, národu nebo svému klubu dokáže tolerovat víc, než je žádoucí.

„Člověk musí nejdříve nadhodnotit věci, které miluje, aby mohl podhodnotit jejich opak. Hradby stavíme v první řadě proto, abychom chránili to, co máme v lásce.“ (Allport, 2004, s. 56)

O těchto láskyplných předsudcích se mnoho nehovoří, protože jsou přijatelné, problém může nastat, pokud naše láska přeroste v nenávisť vůči ostatním.

Lidé ve snaze usnadnit si život velmi často používají kategorie, které jim usnadňují život, pomáhají v rozhodování. Každou novou situaci vztahujeme k určitým hodnotám, srovnáváme je s tím, co už jsme prožili nebo známe z vyprávění.

Na vývoj předsudků má vliv i okolní prostředí a doba, kdy vznikají. Podle Nakonečného (1997) jsou podmíněny „duchem doby“, a proto se historicky mění. Velmi názorný příklad z naší republiky může být rok 1968, kdy nás obsadila sovětská vojska a většina národa zaujala proti všemu sovětskému negativní postoj. Generace dnešních šedesátníků, která rok 1968 zažila na vlastní kůži, má dneska předsudky vůči ruskému národu.

V knize O povaze předsudků Allport (2004) představuje několik stádií předsudků:

- Osočování. Lidé o svých předsudcích často mluví a hodně jich u slov zůstane.
- Vyhýbání se. Hodně jedinců řeší svůj postoj k ostatním tím, že se vyhýbají setkání s neoblíbenou skupinou nebo jedincem.
- Diskriminace. O diskriminaci hovoříme v případě, že zaujatá osoba se snaží vytlačit členy skupiny ze zaměstnání, bytu nebo politických práv.
- Fyzické napadení. Při stupňování emocí je možno dojít až k násilnému napadení.
- Vyhlažování. Nejvyšší stupeň násilí.

Průcha (2007) uvádí za základní vznik předsudků rodinnou výchovu, ale může být spojená s náboženskou, politickou nebo jinou ideologií a co je nebezpečné, předsudky mohou být vlastní i vysoce vzdělaným osobám.

Na vznik předsudků existuje několik teorií. Hayesová (2000) uvádí, že biologická teorie soudí, že předsudky vůči jedincům mimo vlastní skupinu jsou důsledkem biologického pudu, což můžeme vysvětlit jako ochranu jedince se stejnými geny.

Teorie agrese nám říká, že na vznik předsudků má značný podíl tvrdá rodinná výchova. Ta u dítěte vyvolává agresivní pocity, které dítě nemůže vyjádřit, a proto se začne agresivně chovat vůči svému okolí, většinou k menšinovým nebo etnickým skupinám.

Teorie obětního beránka říká, že každá příčina musí mít nějaký následek, což můžeme vysvětlit tím, že za vše musí být někdo odpovědný. Za živelné pohromy, za rány osudu, za hladomor, za neštěstí druhých... Lidem dělá velmi dobře svalit vinu na někoho, ukázat na údajného viníka. Tato teorie má silné kořeny v dávné minulosti, kdy obětní akty byly značně rozšířené. Hayesová uvádí příklad lynčování černochoů na americkém jihu, kdy farmáři neunesli svou ekonomickou frustraci, a tak si za obětní beránky za svoji ekonomickou situaci vybrali černochoy.

Další teorií předsudků je Sherifova realistická teorie konfliktů, kdy autor tvrdí, že předsudky vznikají při soutěžení mezi dvěma skupinami.

„Pokud má jedna skupina ve společnosti privilegia, která druhá nemá, nastává podle Sherifa situace soutěžení. Ti, kteří privilegia mají, se je snaží obhájit, a ti, kteří je nemají, se cítí frustrováni a závidí.“ (Hayesová, 2000, s. 125)

Předsudky mají svůj původ v dětství. Jsou spojené s dobou, ideologií a prostředím, které nás obklopuje a ve kterém žijeme. Obsahují zevšeobecňující informace a jsou velmi stabilní. Zjistit jejich vznik tudíž není jednoduché a určitě se na tom nepodílí jeden činitel.

1.2 Rasové a etnické předsudky

Pokud hovoříme o předsudcích, tak jako nejčastější spojení se nám vybaví spojení s rasou nebo etnikem. Rasové a etnické předsudky se vyskytují u většiny dětí i dospělých. Je jen otázka, jak s nimi dokážeme pracovat a jak jsou ventilovány na veřejnosti.

Slovo rasa pochází z arabštiny a v původním významu znamená „hlava, začátek, původ“. Pojem převzala antropologie z biologie, kde se tak označují poddruhy, tedy odlišné skupiny náležející k jednomu rostlinnému nebo živočišnému druhu. (Šišková, 1998)

Proč vlastně mluvíme o rasách, o rozdělení lidí podle vzhledu? Důvodů může být několik. Allport (2004) uvádí následujících pět. (s. 135 – 136)

1. Darwinismus. Darwin nám dodal dělení do různých druhů, poddruhů a ras. Všeobecně se ujala představa čisté rasy.
2. Dědičnost. Jestli-že jsou v rodině dědičné znaky fyzické, duševní nebo povahové, proč by to nemohlo být v rasách.
3. Vzhled. O rase svědčí vzhled, a tak se barva pleti jeví jako podstatná.
4. Zvýrazňování a zveličování rysu, který upoutává pozornost. Lidé se domnívají, že viditelný rys odpovídá povahové vlastnosti.
5. Přisoudit odlišnost dědičnosti je jednodušší než zjišťovat složitosti a příčiny společenských rozdílů.

Etnikum lze charakterizovat jako skupinu osob, které se liší souhrnem faktorů kulturních, rasových, jazykových, teritoriálních, také svoji historií a vědomím společného původu. (Hladík, 2006)

Etnický předsudek podle Allporta (2004) je antipatie, kterou lze pociťovat a vyjadřovat, může být namířena proti skupině nebo jedinci, který do ní patří.

„Rasa – antropologický termín, vztahující se k druhové diferenciaci lidských plemen. Jde o souhrn dědičných rysů, jimiž se vyznačuje jistá skupina lidí.“ (Šišková, 1998, s. 13)

„Rasy jsou velké skupiny lidí s podobnými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořily se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích: europoidní plemeno v Evropě a na Blízkém východě, negroidní plemeno v Africe, mongoloidní plemeno v Asii.“ (Průcha, 2007, s. 62)

Pojem rasa a rasové předsudky velmi úzce souvisí s emoční stránkou jedince, můžou být odrazem jedincova hněvu nebo osobní frustrace. Rasa nám označuje nějaké souhrnné vnější znaky jedinců pocházejících ze stejného prostředí, žádný výzkum však nepotvrdil, že k těmto znakům přísluší i nějaké typické charakterové vlastnosti, které jsou společné pro celou danou skupinu. Můžeme říci, že v případě rasových a etnických předsudků nám vznikají kategorie, protože lidem většinou chybí osobní zkušenost, tudíž přebírají názory přátel, známých, medií.

Příručka Interkulturního vzdělávání (Buryánek, 2002) uvádí, že pokud jsou rasové předsudky vnímány na základě kusých informací, zkreslených údajů, mohou být základem jednání jedinců vůči dané skupině, protože lidé mají tendenci zevšeobecňovat. Přitom nikdo nemůže říci, že celá národnostní menšina například krade nebo nepracuje, přesto se časté opakování může stát součástí naší mentální výbavy.

K velmi nebezpečným teoriím patří hodnocení a postavení ras z hlediska nadřazenosti a podřazenosti – rasismus. Rasismus preferuje jednu rasu nad druhou, pro něj neexistuje rovnocennost. Na vrchol se dostal rasismu v Evropě ve třicátých letech 20. století a posléze s nástupem A. Hitlera a myšlenkou nadřazenosti čisté německé rasy nad ostatními. Vyvrcholením byly koncentrační tábory a miliony mrtvých.

Lidský rod je tvořen jediným živočišným druhem, a to je homo sapiens sapiens. Všechny rasy mají stejný základ, rozdíly ve znacích jsou nepodstatné. Každého člověka lze popsat velkým počtem různých znaků, které odráží vliv prostředí a dědičnosti. (Bílek, Pokorná, Zlámal, 2001)

Hayesová (2000) ve své knize poukazuje na výzkum Bethlehem, který popisuje deset principů etnických předsudků:

1. Existují dva druhy předsudků, první má podklad v osobnosti, druhý v neinformovanosti.
2. Při soutěži dvou skupin může vzniknout konflikt a postoj členů vnitřní skupiny se stane normou chování.

3. Pokud máme malé množství informací, uchylujeme se ke stereotypům.
4. Postoje a stereotypy jsou známy naprosté většině členů společnosti a ovlivňují chování.
5. Předsudky se mohou naplnit vlastními důkazy.
6. Kategorie lidí, na které jsou namířeny předsudky, se u různých skupin mění.
7. Předsudky trvají a mění se v souladu se společenskými normami.
8. Inteligence, vzdělání, příslušnost ke společenské vrstvě koreluje s předsudky.
9. Děti si osvojují předsudky od rodičů.
10. Děti odlišují etnické předsudky od útlého věku, ale teprve později si vytváří stále postoje a preference.

Pokud hovoříme o právní definici rasismu, je nutné uvést, že vlastní termín rasismus není v žádných platných právních předpisech. Jednání, kterým se rasismus projevuje veřejně, je nazýváno: rasová nenávisť, rozlišení podle rasy, veřejné hanobení národa či rasy, podněcování k nenávisti k některé rase, národnostní nebo rasová zášť. (Šišková, 1998)

Myšlenka rovnosti je základním kamenem moderní demokratické společnosti, cesta k ní probíhá už po staletí, ale ne všude došla do konce. Dělení lidí podle rasy, barvy pleti nebo etnika není v pořádku, může vyvolat pocit nadřazenosti a s tím je spojené nepřátelské jednání. V povinnostech občana by mělo být zabránit diskriminaci jiných osob z důvodů rasy, národnosti.

1.3 Předsudky v závislosti na věku dítěte

Předsudky získáváme během života a období dětství je v tomto ohledu velmi podstatné. Dítě se seznamuje se svým okolím, získává nové vědomosti, dovednosti, návyky a předsudky.

Předškolní věk.

V období před nástupem do školy dítě získává předsudky hlavně od svých nejbližších. Dítě přichází na svět a je zcela závislé na svém nejbližším okolí, které má povinnost se o něj starat a předávat mu kulturu dané společnosti. Dítě se rodí do hotové rodiny. Vazby, vztahy, názory to vše je dáno a malý človíček se s tím začíná postupně seznamovat. První kontakty získává přes svoji matku a postupně se seznamuje

s prostředím, ve kterém žije. Pro dítě je rodina vzorem, napodobuje gesta, mluvu, chování i názory a předsudky rodičů, je přirozené napodobovat ty, které miluje.

Podle výzkumu, který popisuje Průcha (2007), byly rasové předsudky zjištěny už u dětí ve věku 5-6 let a 7-9 let, na děti působí i to, jak jsou v dané společnosti rasové předsudky rozšířené.

Velmi dobře popisuje vývoj předsudků u dětí Allport (2004). Ten ukázal dvě stádia vývoje, v prvním stádiu se dítě identifikuje s matkou, protože chce její náklonnost a lásku, postupem doby se přestává bát cizích lidí, ale naučilo se být opatrné. Dítě začíná chápat, že existují určité skupiny lidí a jsou mezi nimi rozdíly, ale nedokáže je rozpoznat, snaží se vyhovět matce, a proto reprodukuje její názory. Druhé stádium můžeme nazvat „naprosté zavrhování“, pokud má dítě v hlavě kategorie, je jasné, že bude všechny členy skupiny zavrhovat. Toto období vrcholí v pubertě.

Vývojem etnických předsudků se zabývali manželé Hartleyovi, kteří zjistili, že již v raném dětství dochází k rozlišení skupinové příslušnosti. Do 3-4 let žije člověk bez předsudků, ty se vyvíjejí postupně a kolem pátého roku dosahují určité hladiny a dále se většinou nevyvíjejí, s rostoucím věkem jsou integrovanější. Předsudky, které dítě získá v dětství, často setrvávají po celý život. (Co mě zajímá. *Vznik předsudků*)

Období dospívání.

Toto období patří mezi jedno z nejsložitějších období, kterým jedinec prochází. Podstatný je odklon od rodinné výchovy a preference vrstevnických skupin, které nahrazují rodinu. Člověk má přirozenou potřebu vytvářet skupiny nebo do nich patřit. Když jedinec opouští rodinu, je nutné, aby se někde zařadil, aby měl své přátele, místo, kde by se mohl seberealizovat. Je nutné mít pocit jistoty, bezpečí, podpory, soucitu, jedinec nechce, aby ho skupina vyloučila ze svého prostředí. Buryánek (2002) uvádí, že členové skupiny mají tendenci podřizovat své osobní zájmy zájmům skupiny. Základním principem je vědomí příslušnosti k dané skupině, a proto je nutné dělat někdy věci, se kterými zrovna nemusíme souhlasit, ale skupina je po nás chce. Mezi tyto názory můžeme přiřadit i etnické a národnostní předsudky, které mohou skupiny vůči odlišné kultuře mít. Právě v období dospívání se dítě začíná dívat na rodiče s rezervou a diferencovat jejich názory a díky novým zkušenostem a vlivu vrstevníků přehodnocuje předsudky, které získalo z rodinného prostředí.

2 PŘEDSUDKY A SOCIOKULTURNÍ PROSTŘEDÍ

Kulturní prostředí do značné míry ovlivňuje a podílí se na vzniku předsudků. Příkladem mohou být předsudky o různých národech, které se tradují po generace a nikdo nezná pravou příčinu jejich vzniku. Příkladem podle Buryánka (2002) je fráze: „*Oni jsou už prostě takoví.*“ (s. 35) Tuto větu můžeme běžně slyšet na téma určitých subkultur nebo skupin, většinou je pronesena v negativním tónu.

„Sociokulturní prostředí, prostředí života určité skupin se specifickými charakteristikami její kultury (např. způsoby komunikace, trávení volného času, hodnotová orientace).“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 220)

O kulturním prostředí ve smyslu souboru kulturních představ hovoří Navrátil (2003) jako o nástroji, který vymezuje hranice menšinové skupiny. Kultury můžeme představit jako soustavu idejí, hodnot, norem, stylů života a způsobů řešení běžných denních problémů, které sdílejí příslušníci dané skupiny. Kultura nám určuje, co je dobré a co špatné.

„V interkulturní psychologii jsou kultury chápány jako produkty minulého chování lidí a jako usměrňovatelé budoucího chování lidí. Tudíž lidé jsou tvůrci kultury a zároveň jsou kulturou ovlivňováni.“ (Průcha, 2007, s. 46)

Většina vědců je zajedno, že kultura obsahuje širokou oblast působení. Může zahrnovat předměty vyrobené lidmi, vzájemnou komunikaci, hodnoty, ideje, pohled na svět, filozofii. (Nový, Scroll-Machl, 2005). Obecně můžeme říci, že kultura je opakem přírody, je to něco, co vstupuje do všech oblastí našeho života. Na světě existuje velké množství kultur, které se v mnohém diametrálně odlišují, ale nikdo nemá právo říkat, že jedna je lepší nebo horší než druhá. Kulturu ovlivňuje doba, prostor, lidé a mezi všemi existuje vzájemná interakce. Všichni patříme do nějaké kultury, která se podílí na našem životě, je předávána z generace na generaci, říká svým členům, jak se mají chovat, co mají dělat. Podle Buryánka (2002) není kultura dědičná, ale naučitelná a přenosná. Pro život jedince je velmi důležité pochopit a vyznat se ve vlastní kultuře, protože jedině při pochopení vlastní kultury můžeme zkoumat jiné kultury a chápat odlišnosti a vyhnout se tak vytváření etnických předsudků. Čím větší jsou naše vlastní znalosti a zkušenosti, tím lépe dokážeme pochopit odlišnosti, tím menší je náš sklon přebírat předsudky.

2.1 Vliv rodinné výchovy

Výchova dítěte patří k nejsložitějším úkolům, které mohou jedince na cestě životem potkat, je to proces, který před nás klade neustále překážky a je na každém jedinci, jak se s nimi vyrovná. Většina lidí chce ze svých dětí vychovat osobnosti zdravé, tolerantní, úspěšné a v životě spokojené. Vliv a působení rodinného prostředí sebou nese jedinec celý život a podíl této výchovy na utváření předsudků není zanedbatelný.

„Výchova je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Různá pojetí výchovy byla ovlivněna sociokulturními podmínkami, odlišnými koncepcemi pojetí člověka, akceptací jednotlivých stránek výchovného procesu.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 277)

Na vznik předsudků má výrazný vliv rodinné prostředí. Právě rodina je místem, kde jedinec nabývá prvních zkušeností ve styku s cizími osobami. Toto seznamování probíhá postupně, nejprve širší rodina, přátelé, známí. Malé dítě do jednoho roku většinou pláče, když s ním někdo cizí chce navázat kontakt. Podle Allporta (2004) je dítě schopno vnímat odlišnou osobu ve dvou a půl letech. První, co dítě poznává, je barva pleti, to jsou otázky typu, proč je pán černý... V předškolním věku dítě nedokáže posoudit, co je správné a co ne, ono pouze reprodukuje názory rodičů. Ve většině případů ani nerozumí tomu, co říká, ale důležité je, že to říkala maminka nebo tatínek.

Rodiče se snaží vychovat své dítě co nejlépe. Výzkumy, které se v této oblasti uskutečnily, hovoří o rozhodujícím vlivu stylu výchovy na dítě. Allport (2004) v knize O povaze předsudků popisuje výzkum Hartuse, Grouda a Martina, ze kterého vyplývá, že matky dětí s předsudky častěji zastávaly názor, že je důležité, aby dítě poslouchalo, nebylo hlučné a neprosazovalo se proti názoru rodičů. Při autoritativním stylu výchovy se dítě většinou učí, že vztahům mezi lidmi vládne moc a autorita a chybí tolerance a důvěra. Pro dítě je velmi důležitá spokojenost, pohoda a demokracie v rodině. Jen taková výchova dává dítěti pocit jistoty a bezpečí. A v tomto prostředí se dítě seznamuje s tolerancí a důvěrou, kterou postupně začíná používat nejen mezi svými blízkými, ale i ve vztahu k ostatním lidem nebo národnostem.

„Aniž bychom si důkazy vykládali příliš volně, můžeme přinejmenším učinit odhad, že u dětí, se kterými se zachází příliš hrubě, které jsou přísně trestány nebo neustále kritizováni, je větší pravděpodobnost, že z nich vyrostou lidé, pro které skupinový

předsudek hraje významnou roli. A naopak: u dětí z rodin, kde je atmosféra uvolněnější, kde je více bezpečí, shovívavosti a lásky, je větší pravděpodobnost, že budou tolerantní.“ (Allport, 2004, s. 322)

Současná rodina se mění, tak jak se mění celá společnost. Tradiční rodinný model se vytrácí a nastupuje nové pojetí, jestli je správné nebo ne, ukáže až budoucnost. Co je ale jisté, že děti potřebují lásku, péči, bezpečí a pocit, že někam patří. Pokud tyto základy budou mít, vyrostou z nich vyrovnaní tolerantní jedinci, kteří si poradí i s předsudky minulých generací.

2.2 Média a utváření předsudků

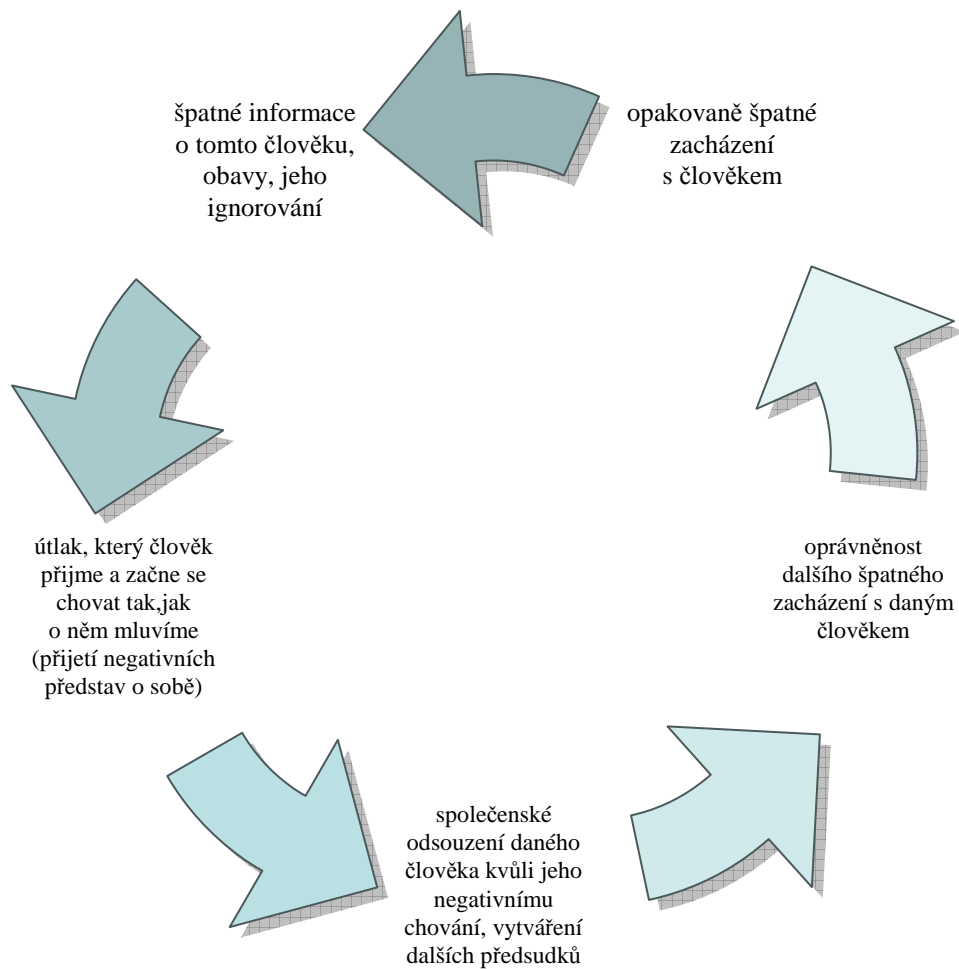
Doba pokročila a jen málo rodin nebo jedinců si dokáže představit, že doma nemají rádio, televizi nebo internet. Tyto masové komunikační prostředky mají několik funkcí a jejich působení je velmi rozsáhlé. V dnešní době se velmi často vedou polemiky, který charakter masmédií je důležitější, zda informativní, což znamená předávání a zprostředkování informací, nebo charakter manipulativní. Masmédia uvádí, že jsou nezávislá, bohužel jsou závislá na financích, které jsou základem jejich vzniku. Pokud by nepodávaly informace dramaticky a s přibarvenými komentáři, mohlo by se zdát, že svět je velmi poklidný a nic významného se neděje.

Keller, Novotný (2008) říkají, že masmédia nikdy nesdělují pravdu a holá fakta, ale staví je do protikladu se zkreslenými komentáři, aby vyvolali poprask, skandál, senzaci. To chtějí jejich posluchači a diváci slyšet, to zvyšuje sledovanost a tudíž i zisky. Paradoxem je, že největší zisky masmédiím přináší skandalizace, zprávy o kriminalitě a likvidace bezúhonných osob.

„Prostředky masové komunikace-masmédia- hromadné sdělovací prostředky, v jediném okamžiku mohou ovlivňovat velké množství lidí, mají mimořádný vliv na jejich chování a myšlení.“ (Hartl, 2004, s. 203)

Media ovlivňují naše postoje, hodnoty a předsudky. Právě informace o národnostních menšinách se celkem často objevují na stránkách tisku a jsou vysílány v televizi. Bohužel většina těchto zpráv nevyznívá právě kladně ve vztahu k těmto minoritám. Základem vytváření těchto předsudků může být začarovaný kruh komunikace, který uvádí Šišková (2001, s. 180)

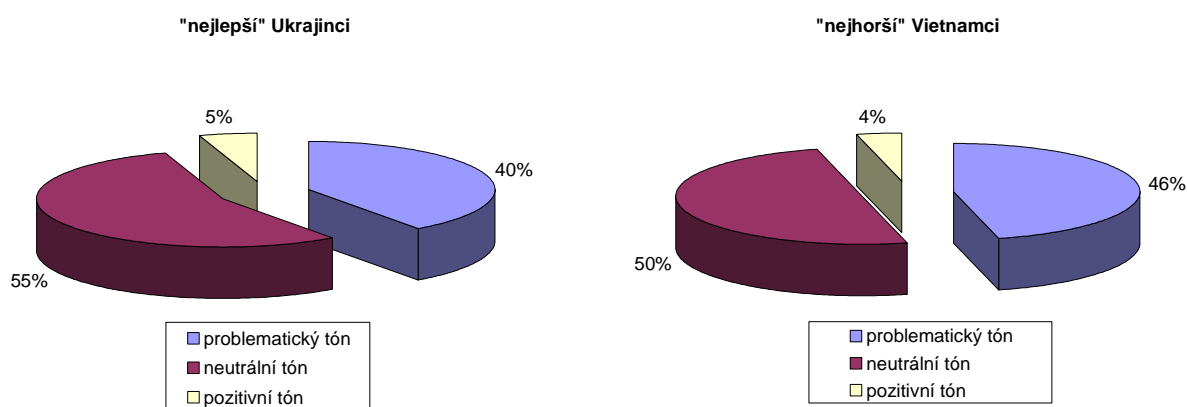
Začarovaný kruh komunikace (Šišková, 2001)

„Je známo, že jaká je či byla politika přístupu k minoritě, tak se minorita začala chovat. Byla-li menšina přijata, začala se o jevy v majoritě zajímat, byla-li kritizována, začaly se kupit problémy a narůstat konflikty.“ (Šišková, 2001, s. 180)

Většina obyvatel má minimální nebo vůbec žádnou osobní zkušenost s uprchlíky. Veškeré informace proto získává prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. A jak tyto prostředky předávají informace o národnostních menšinách? Multikulturní centrum Praha provedlo výzkum Mediální obraz cizinců v ČR. Průzkum se zaměřil na devět vybraných národností, kterými byli Ukrajinci, Slováci, Vietnamci, Rusové, Poláci, Moldavané, Mongolové, Bulhaři a Číňané.

Graf 1 Vybrané národnosti a mediální zabarvení informací o nich
(Multikulturální centrum Praha. Mediální obraz cizinců v ČR)

Nejčastější témata, kterými se mediální tisk zabývá, jsou nelegální přechody a pobyt, nelegální události, dění v uprchlickém táboře, různá trestná činnost, otrocká práce a vykořisťování. Většinou jsou to témata negativní, těch pozitivních je poskromnu a patří mezi ně učení se češtině, dobré zkušenosti zaměstnavatele, slušnost a pracovitost. Čtenář tak nemá moc velkou šanci pochopit důvody nebo problematiku národnostních menšin, jeho informace jsou značně zkreslené a neúplné. Český stát není moc nakloněn přílivu uprchlíků, ročně u nás získá azyl jen zhruba jedno až dvě procenta žadatelů. (Křížková, kol. autorů, 2007)

Média mají v dnešní době velkou moc a dokáží působit na široký okruh osob. Jejich informovanost o problematice menšin je většinou jen velmi povrchní. Buryánek (2002) uvádí nutnost nezaměňovat obraz uprchlíků s obrazem cizinců, kteří se podílejí na organizovaném zločinu. Do budoucnosti by bylo vhodné zaměřit jejich pozornost více do hloubky, zkoumat kulturu, zvyky a tradice dané menšiny, představit výjimečné osobnosti z řad těchto minorit.

2.3 Vliv školního prostředí

Další činitel, který má vedle rodičů velký podíl na vzniku a vývoji předsudků, je škola a její prostředí. Dítě v tomto prostředí tráví velké množství času. Do školního prostředí můžeme zahrnout výchovná zařízení, mezi něž patří školská poradenská zařízení, školská zařízení pro zájmovou činnost, zařízení pro ústavní, ochrannou a preventivní péči, ale v první řadě školy všech typů a stupňů. Klima školního prostředí ovlivňuje mnoho

faktorů. Vzhled, prostor, velikost, osvětlení, barevnost, vybavení a v neposlední řadě i umístění školy v kontextu lokálního prostředí a hlavně sociálního prostředí školy. Vztahy ve škole jsou velmi různorodé, zahrnujeme mezi ně interakci mezi žáky, mezi pedagogy, vzájemné vztahy mezi žáky a učiteli, komunikaci s ostatním personálem školy. Tato komunikace má zásadní vliv na utváření předsudků a postojů dětí školou povinných. Děti jsou velmi citlivé a pozorné na reakce a vyjadřování učitelů, sledují je nejen v době výuky, ale i o přestávkách a ve volných chvílích.

Kraus (2008) uvádí, že s příchodem dítěte do školy nastává adaptace na nové prostředí. Tento proces je velmi individuální a dlouhodobý, může vyústit ve spolupráci mezi žákem a pedagogem, ale na druhé straně se mohou vytvořit i vztahy kontroverzní. Při adaptaci je důležitá role učitele, který se nemá zaměřit jen na předávání znalostí, ale měl by rozvíjet celou osobnost dítěte a formovat jeho charakter.

Mezi zdařilé projekty patří projekt Férová škola, které udělilo akreditaci Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Projekt připravila Liga lidských práv a v říjnu 2009 získaly certifikát první školy. Projekt zahrnuje individuální přístup a rovné příležitosti pro všechny. Snaží se integrovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a dodržovat lidská práva, působí na děti zdravotně postižené či jinak znevýhodněné, které pochází ze sociálně a kulturně odlišného prostředí. (MŠMTV. *Podpora inkluzivního vzdělávání v rámci projektu Férová škola.*)

Férová škola si klade za hlavní cíl deset principů inkluzivní školy:

1. Kvalitní předškolní vzdělávání – v předškolním vzdělávání je důležité, aby dítě nezůstalo pozadu za běžnou populací a především, aby získalo sociální dovednosti, režim a řád.
2. Aktivní výuka zohledňující potřeby jednotlivých dětí – v této fázi je důležitý individuální přístup k dětem, využití aktivních a motivujících výukových metod, které sledují výchovné cíle, které musí být pro děti dosažitelné.
3. Snižování jazykového znevýhodnění - při snižování jazykového znevýhodnění je vhodné využít rodný jazyk dětí, psát nápisy v obou jazycích, vytvořit si slovník, využít asistenta, který zná rodný jazyk dětí.

4. Zajištění pomůcek a mimoškolní přípravy – je nutné dítěti, které nemá doma podmínky na přípravu do školy zajistit vhodné prostředí. Formou může být odpolední doučování, školní družiny nebo kluby.
5. Znalost prostředí dětí a spolupráce s rodinou – pro spolupráci s rodinou je vhodné využít terénních pracovníků a romských asistentů, kteří jsou seznámeni s rodinným prostředím žáků. Pedagog se musí aktivně snažit navázat spolupráci s rodinou, vyjít vstříc rodičům a získat jejich důvěru.
6. Podpora sebeúcty žáků a jejich sebepoznávání – sebeúcta je přirozená lidská potřeba, a je nutné, aby dítě poznalo sebe sama jako hodnotného člověka.
7. Klima školy – snaha o odstranění předsudků a rasismu, rovný přístup ke všem žákům.
8. Personální politika školy – pedagogický sbor musí být neustále vzděláván v oblasti multikulturní výchovy, je nutné znát kulturu svých žáků.
9. Role mimoškolních aktivit – nabídka mimoškolních aktivit má za úkol rozvíjet nadání dětí a působit v rámci prevence patologických jevů.
10. Podpora profilace a volby povolání – podporovat systém volitelných předmětů, seznámit žáky s různými profesemi, pomoc při volbě povolání. (Férová škola. *Otevírání školy všem.*)

Zdravé školní prostředí by mělo být zbaveno předsudků a diskriminace, mělo by respektovat nejen práva dětí, ale i pedagogického personálu. Jedinec by zde měl být respektován, cítit se bezpečně, vědět, kde najde pomoc a podporu ve svých problémech. Jen v takovém prostředí nevznikají předsudky.

3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Jednou z forem prevence předsudků a stereotypního chování k národnostním menšinám může být i multikulturní výchova, která by měla poskytnout přehled o rozmanitosti a bohatosti různých kultur a přispět tak k tolerantnější společnosti. Multikulturní výchova spadá do průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu pro základní i střední školy. Právě školní prostředí a výuka může odstranit předsudky studentů vůči národnostním a etnickým menšinám.

Autoři, kteří pracují s tematikou multikulturní výchovy, nemají jednotnou terminologii, můžeme se setkat s pojmy multikulturní výchova, interkulturní vzdělávání, interkulturní výchova, globální výchova. Nejčastěji se setkáváme s pojmem multikulturní výchova, který používá např. Průcha, Hladík, a je používán v aktuální školní legislativě, Rámcový vzdělávací program. Interkulturní výchova je používána u Buryánka. Hladík (2006) pokládá tyto pojmy za rovnocenné.

„Multikulturní výchova je příprava na sociální, politickou a ekonomickou realitu, kterou žáci prožívají v kulturně odlišných stycích s lidmi.“ (Buryánek, 2002, s. 13)

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2003) uvádí multikulturní výchovu jako oblast teorie, praxe a výzkumu a soubor praktických aktivit, které mají za úkol vytvářet vzdělávací programy, naučit lidi chápat a respektovat jinou kulturu než svou vlastní. Má význam při vytváření postojů k imigrantům. Buryánek (2002) chápe interkulturní vzdělávání jako proces rozvíjení jedince v chápání odlišnosti jako pozitivní hodnoty, které jsou pro jedince přínosné. Odlišnost by měla být zdrojem poznatků k obohacení. Obě tyto výchovy nás mají vést k životu v multikulturní společnosti.

Hladík (2006) rozděluje multikulturní výchovu na oblast teorie, praxe a výzkumu. V teoretické oblasti jde o zpracování metod, způsobů realizace, obecně můžeme říci, že jde o didaktiku multikulturní výchovy. V praktické části máme na mysli praktické působení na studenty a žáky. Ve výzkumné oblasti jde o využití metod používaných v pedagogice a psychologii, o zkoumání vlivu multikulturní reality na výchovně vzdělávací proces.

Průcha (2006) hovoří o multikulturní výchově jako o transdisciplinární oblasti, kde se spojují poznatky z pedagogiky, sociologie, psychologie, kulturní antropologie a dalších věd. Multikulturní výchovu tvoří dvě koncepce. Koncepce A, což je výchovný proces pomocí, kterého si studenti vytváří dispozice k jednání s odlišnou kulturou.

Koncepce B je program, který pomáhá jedincům z různých minorit si vytvořit vhodné podmínky a prostředky ke vzdělávání

Pro dnešní svět je velmi důležitá komunikace, ta může vytvářet riziko vzniku konfliktů, které mohou přerůst v násilí. Lidé někdy mají problém se domluvit ve vlastní rodině, kde se všichni znají a používají společnou řeč. Horší situace nastane při kontaktu s osobou, která má jiné zvyky, tradice a jazyk. Tady je potřeba hodně tolerance, pochopení a snahy dojít k závěru z obou stran, aby nevznikl konflikt. Šišková (2001) uvádí čtyři hlavní faktory, které mohou zasáhnout do komunikace: hodnoty, vnímání, předpojatost až předsudky a komunikační styl. Právě multikulturní výchova by měla pomoci překonat výše uvedené faktory a připravit jedince na komunikaci s odlišnou kulturou.

3.1 Historie

Multikulturní výchova je v naší společnosti poměrně mladý obor, který se začal rozvíjet až v důsledku změny politické situace po roce 1989. Do tohoto roku nebyla nutná výchova k odlišnostem, protože komunistická vláda žádné odlišnosti nepřipouštěla. Vzdělání na všech stupních bylo podřízeno socialistické výchově, která nedovolovala žádné odchylky od školních osnov. Hlavní cíl výchovy bylo vychovat uvědomělého občana socialistické společnosti. Po roce 1989 se začala uvolňovat i oblast vzdělávání, začínají vznikat nestátní, alternativní typy školy, mění se obsah vzdělávacího kurikula. V průběhu 90. let začaly různé neziskové organizace pořádat kurzy a semináře zaměřené na multikulturní výchovu, většinou se věnovaly popisu zvyků a odlišností národnostních menšin žijících u nás. Multikulturní výchova je ovlivňována vývojem a potřebami společnosti, v současné době má determinující vliv globalizace, která propojuje svět, mění vztahy mezi státy, zasahuje do politických a mocenských sfér. (Moree, 2008)

Důvodem potřeby multikulturní výchovy je migrace, stěhování osob. V současné společnosti neexistují homogenní státy, lidé se mísí, vytvářejí nové vztahy a vazby. Důvodů k opuštění vlasti může být několik, nejvíce se v poslední době hovoří o ekonomických migrantech, kteří se snaží najít v cizí zemi lepší výdělků a živobytí. Nádvořík (2004) uvádí sedm klíčových faktorů, které se podílí na mezinárodní migraci. Jsou to: ekonomické, politické, demografické, ekologické, psychologické faktory, migrační politika a sjednocení a utváření rodin.

Velmi brzy po roce 1989 se u nás objevují první stovky cizinců, kteří používají českou zemi jako tranzitní, přestupnou stanici na vytoužený západ. Československo nemělo žádnou právní úpravu, ubytování, personální kapacity pro řešení těchto problémů. Tehdejší vláda určila za garanta tohoto problému ministerstvo vnitra. (Šišková, 1998)

Najednou je u nás běžné potkat jedince jiné národnosti, lidé ale nemají o těchto osobách žádné informace, takže velmi rychle vznikají předsudky. Vzrůstá potřeba multikulturní výchovy na školách. V roce 2001 například zahájil činnost Kabinet multikulturní výchovy na katedře pedagogiky MU Brno. Potřeba interkulturního vzdělávání začíná být nutností v celém vzdělávacím systému. Do osnov základních a středních škol je zavedena multikulturní výchova, která je součástí Rámcového vzdělávacího programu. Dana Moree (2008) uvádí, že multikulturní výchova je úzce spjata s politickými teoriemi 20. století a její vývoj do značné míry ovlivnil multikulturalismus, který se po 2. světové válce stal jednou z politických teorií.

Multikulturalismus je stav společnosti, v níž vedle sebe žijí různé národnosti, neznamená automaticky přítomnost tolerance. Proces vzájemné výměny, vědecké teorie, které zkoumají odlišnosti a různé pojetí skutečnosti a společenský cíl jako vědomé úsilí o vytvoření pluralitní společnosti. (Buryánek, 2002)

V posledních letech se značně postoupilo ve vzdělávání k toleranci a pochopení odlišnosti. Ve školách funguje řada projektů, konají se přednášky, besedy. Pedagogové se snaží najít cestu ke vzájemné komunikaci mezi majoritou a minoritou.

3.2 Cíle a obsah multikulturní výchovy

Multikulturní výchova je součástí výchovně vzdělávacího programu na základních a středních školách. Obsah určuje jaké postoje a předsudky studenti a žáci budou mít. Obsah hraje vyznanou úlohu při výchově dnešní mladé generace. Multikulturní výchovu můžeme přirovnat k výchově proti předsudkům a rasismu.

Cílem multikulturní výchovy podle Buryánka (2002) je vybavit jedince kompetencemi, které ho připraví na život v pluralitní společnosti. Mezi tyto kompetence spadá: znalost různých národností, orientace v pluralitní společnosti a postoje tolerance a respektu k odlišným kulturám. Je důležité vybavit studenty znalostmi, dovednostmi, schopnostmi a postoji, které jim usnadní život v multikulturní společnosti. Mezi znalosti

můžeme zařadit porozumění historickému vývoji vlastní kultury, porozumění životu v daném regionu, znalost, jak sociokulturní zázemí posiluje a omezuje identitu jedince, znalost potřeb, které jsou společné všem lidem. Dovednostmi rozumíme přispívání k nekonfliktnímu soužití a schopnost čelit projevům intolerance. Pokud studenti získají správné postoje, dokáží respektovat odlišnosti, snaží se aktivně zapojovat do projevů intolerance, považují za dobré znát řešení konfliktních situací a podílet se na nich.

Upevňovat vztah mezi majoritou a minoritou je základní cíl multikulturní výchovy podle Hladíka (2006). Ten rozlišuje tři základní cíle:

1. Podporovat pozitivní sebepojetí u žáků. Je nutné, aby si každý žák uvědomil svoji sílu, aby se přijímal bez pocitu nadřazenosti či podřazenosti.
2. Jednotné vztahy mezi školou, rodinou a komunitou velmi pozitivně působí na každého žáka.
3. Podpora sociální spravedlnosti znamená vytvořit u žáků projevy tolerance, otevřenosti, odmítání rasismu a předsudků.

Dana Moree (2008) uvádí za hlavní cíle seznámení, porozumění a podporu upevňování vztahů mezi různými kulturami. Dále zde můžeme zařadit reflexi vlastní kulturní identity, naučit se vnímat kulturní rozdíly v daných situacích a pomocí tréninku je dokázat řešit.

Multikulturní výchova je proces, který nemůže být urychlen, je potřeba, aby jedinec zažil a prožil nové vědomosti, dovednosti a návyky. Je nutné měnit zakořeněné předsudky a tato situace si žádá svůj prostor a čas.

Buryánek a kol. (2002) vymezil obsah multikulturní výchovy na čtyři etapy.

1. Studenti si sami sebe představují z vnějšku, přehodnocují realitu života našeho světa, uvědomují si, že existuje i jiné, odlišné vnímání prostoru kolem nás.
2. Studenti se snaží pochopit svět kolem sebe, je potřeba vědět o kulturách kolem nás a seznámit se s nimi.
3. Studenti se seznamují se způsoby získávání informací pomocí jiných pohledů na okolní kulturní svět.
4. Je nutné pochopit, že kontakty mezi kulturami jsou obohacením našeho života.

Multikulturní výchova není výchova jednoduchá a měla by procházet všemi předměty základního a středního vzdělávání. Jedinci si musí uvědomit odlišnost, naučit se

s ní žít a reagovat na ni. Je důležité dělat si vlastní závěry a úsudky, nepřejímat bezhlavě myšlenky druhých.

3.3 Multikulturní výchova na střední škole

S multikulturní výchovou se dnes začíná na základních školách a pokračuje se na středních školách. Je nutné seznamovat dnešní mládež s odlišnými kulturami, s problematikou národnostních menšin, pracovat na rozvoji postojů a dovedností, snažit se odbourávat vžitě předsudky proti minoritám.

Zásadní přelom ve školství začíná vytvořením nového školského zákona č. 561/2004 Sb. Národnímu ústavu odborného vzdělávání byla přidělena úloha vytvořit kurikulum pro střední školy a učiliště. Rámcový vzdělávací program zásadně ovlivňuje podobu českého školství. Škola má povinnost se tímto programem řídit, ale na druhou stranu má značnou svobodu, jakým způsobem standardy konkrétně naplní. Každá škola musí vytvořit vlastní školní vzdělávací program. Rámcový vzdělávací program má dvě úrovně, první má pokrýt jednotlivé vzdělávací oblasti a druhá obsahuje tzv. průřezová vzdělávací témata, ta mají prostupovat všechny předměty a vzdělávací oblasti. (Moree, 2008)

„Průřezová témata tvoří povinnou součást vzdělávání. Promítají se nejen svým výchovným zaměřením, ale i obsahem do vzdělávacích oblastí a pomáhají doplňovat či propojovat, co si žáci během studia osvojili.“ (Kol. autorů, 2008)

Průřezová témata se zaměřují na aktuální problémy dnešního světa, patří zde osobnostní a sociální výchova, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, enviromentální výchova a mediální výchova. (Kol. autorů 2008)

Je nutné, aby cíle interkulturního vzdělávání prostupovaly celou školou, principy by měly prolínat veškeré vyučovací předměty, je nutné vytvořit atmosféru tolerance, spolupráce, partnerství, což může být někdy velmi složité. Jako nejvhodnější předmět se ze začátku jeví dějepis, zeměpis, cizí jazyk, základy společenských věd. Celá multikulturní výchova by měla přispívat k utváření postojů a dovedností studentů. Nejde jen o předávání informací a poznatků. (Buryánek, 2002)

Jako příklad uvádím tematický plán předmětu Občanský a společenskovědní základ pro 3. ročník Vyšší policejní školy a Střední policejní školy MV Holešov.

Základní pojmy z oblasti multikulturního soužití (předsudky, majorita, minorita, vztahy mezi rasami, subkultura.)

Rasa, rasismus, xenofobie

Menšiny na území ČR a jejich postavení (Romové, Vietnamci, Ukrajinci, Němci, Židé)

Listina základních práv a svobod a organizace na ochranu menšin

Migrace, příčiny, důsledky

Postavení uprchlíků, úmluvy

Obecným cílem multikulturní výchovy na středních školách by měla být změna předsudků vůči národnostním menšinám, seznámit se s odlišnými kulturami, pochopit je v návaznosti na vlastní kulturu, poznat v hlavních rysech postavení minorit na území našeho státu. Snažit se formovat u studentů tolerantní postoje a naučit je řešit konfliktní situace pokojnou cestou.

3.4 Výchova dětí a mládeže k toleranci

Tolerance spadá do základní terminologie multikulturní výchovy a nejenom do ní. Bez tolerance, vzájemného respektu bychom nemohli na této planetě existovat. Lidé neustále migrují, neexistuje homogenní stát a je nutné najít společnou cestu k vzájemnému pochopení a porozumění.

„Tolerance je postoj snášenlivosti k chování, předsvědčení, víře a postojům druhých.“ (Hartl, 2004, s. 279)

Šišková (1998) navrhuje čtyři kroky postupu při výchově k rasové snášenlivosti.

- 1) Ujasnění vlastních postojů vůči národnostním menšinám a rasám, podpořit pozitivní postoje, hledat kořeny negativních postojů, uvědomit si, že jedinec nemůže reprezentovat celou skupinu nebo etnikum
- 2) Co nejvíce informovat mládež o etniku, které ho zajímá nebo ke kterému má problematický vztah
- 3) Pomocí besed co nejvíce přiblížit etnikem
- 4) Uspořádat seriál besed a seminářů pro učitele, kde by nejen získali cenné informace, ale ujasnili si vlastní postoj na základě svého prožitku

Vyšší policejní a Střední policejní škola MV Holešov v rámci své prevence připravila na školní rok 2008/2009 projekt „Je majorita více než minorita?“, součástí

tohoto projektu bylo proškolení vybraných studentů ve vrstevnickém programu peer z oblasti xenofobie, extremismu a rasismu. Víkendová akce se setkala u studentů s velkým zájmem. Další akcí v rámci projektu byly interaktivní besedy na téma rasismus, xenofobie, extremismus, které uvedly lektorky ze Střediska výchovné péče z Kroměříže. V listopadu 2008 byl uskutečněn zájezd studentů do Romského muzea v Brně, kde byli studenti seznámeni s romskými tradicemi, historií. Pomocí interaktivního programu řešili problematiku soužití majority s minoritou. Na závěr shlédli dokument Úžera o lichvě mezi Romy. Velkou toleranci projevíli studenti školy při vánoční veselici, která byla spojená s prodejem vlastních vánočních výrobků, a veškerý výnos věnovali Adopci na dálku. Třída 4. B je patronem holčičky Mervis Shaba ze Zambie, která díky těmto prostředkům může už druhým rokem chodit do školy. Viz příloha č. 2.

Z dnešní společnosti se pomalu vytrácí slušnost, tolerance, vzájemná podpora a pomoc. Tolerance není důležitá jen ve vztahu k odlišným kulturám, tolerance nás provází celým životem. Každý vztah, partnerský, kamarádský, milenecký, pracovní se neobejde bez trošky tolerance a respektu k tomu druhému, a je nutné, aby dnešní mládež toto pochopila a využila ve svém budoucím životě.

4 NĚKTERÉ PROBLÉMY SOUŽITÍ MINORIT S MAJORITOU

V posledních letech se počty cizinců na našem území zvyšují, je to způsobeno rozmachem ekonomiky a lepšími životními podmínkami než například v bývalých sovětských republikách. Lidé se k nám většinou stěhují za prací, za lepším finančním ohodnocením. Každá menšina má své specifické problémy, některá to řeší na veřejnosti, jiná naopak v tichu a v rámci své komunity.

K 30. 9. 2009 Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR v České republice evidovalo 437 251 cizinců, z toho 177 769 cizinců s trvalým pobytem, 259 482 cizinců s některým z typů dlouhodobých pobytů nad 90 dnů (tj. přechodné pobyty občanů EU a jejich rodinných příslušníků, dále víza nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu občanů zemí mimo-EU). K 30. 9. 2009 byli v ČR nejčastěji zastoupeni občané těchto států:

Ukrajina	133 033 osob, 30 %
Slovensko	75 915 osob, 17 %
Vietnam	60 996 osob, 14 %
Rusko	29 479 osob, 7 %
Polsko	20 155 osob, 5 %

(Český statistický úřad. *Počet cizinců v ČR*)

Problematika vztahu majoritní společnosti k minoritní se v posledních letech zúžila na problémy romské menšiny. Při posledním sčítání lidu v roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo pouze 12 tisíc občanů naší republiky. (Navrátil, 2003) Statistiky v případě Romů jsou značně nepřesné, pro většinu Romů je romská národnost nic neříkající pojem, oni vědí, ke které rodině patří, a to jim stačí nebo mají strach z rasových útoků. Pokud hovoříme o romské problematice je rozhodující rok 1989, kdy nastává u nás demokracie a pro některé jedince i těžký střet s realitou. Romové poprvé získávají statut národnostní menšiny. Už neexistuje tvrdý státní dozor například nad docházkou dětí do školy, Romové se svou nízkou kvalitací ztrácí většinou zaměstnání a stávají se závislími na sociálních dávkách. Jejich byty se většinou vrací původním majitelům a ti takové nájemníky nechtějí, rodiny tak končí na ulici nebo u svých příbuzných v přeplněných bytech. (Nikolai, 2007) Liberalizace trhů s byty, tak přispěla k vystěhování velkého množství Romů do okrajových lokalit, dnes říkáme sociálně vyloučených lokalit. Tyto lokality jsou charakteristické svoji špatnou adresou, nikdo zde nechce bydlet.

Na velikosti nezáleží, může se jednat o jeden nebo více domů, o ulici, čtvrť. Lokalita může být vyloučená prostorově. Nachází se za hranicemi města, je izolována, špatně dostupná, v její blízkosti není dostatek pracovních příležitostí, domy jsou neudržované, vládou zde nevyhovující hygienické podmínky, je zde nepořádek a hluk. Okolní obyvatelé mají o tomto místě špatné mínění. V sociálně vyloučené lokalitě se stírají rozdíly, všichni žijí na dně a odejít většinou není možné.

„V České republice je přes 310 sociálně vyloučených lokalit, které se nacházejí ve 167 obcích. Podle odhadu v nich žije 60 – 80 tisíc lidí. Z těchto lokalit vzniklo 29% v posledních deseti letech řízeným sestěhováním zejména ze stran obcí.“ (Nikolai, 2007)

Romská menšina má v soužití s Čechy značné problémy, z české strany je Romům vytýkána velká hlučnost, nevzdělanost, špatné sousedské vztahy, nízká kvalifikace, špatná morálka, podíl na trestné činnosti, lenost. Romové Čechům vytýkají chladnost, rasismus, xenofobie, nadřazené chování (Šišková, 2001)

Problematika romské menšiny je závažným státním problémem, proto byla vládou ČR založena Rada vlády pro záležitosti romské komunity. Rada je stálým poradním a iniciačním orgánem vlády pro otázky romské komunity, systémově napomáhá integraci romské komunity do společnosti. (Vláda České republiky. *Rada vlády pro záležitosti romské komunity*) Romskou otázkou se den zabývá hodně nestátních organizací, které se snaží množstvím projektů a prací terénních pracovníků zlepšit situaci v těchto lokalitách.

Na závěr je nutné říci, že ne každý Rom je sociálně vyloučený. V ČR žije spousta Romů, kteří jsou integrováni, jsou to lidé vzdělaní a úspěšní. Na druhou stranu větší část obyvatel vyloučených lokalit je romské národnosti. Tady je třeba rozlišovat jedince a neházet všechny do jednoho pytle.

4.1 Sociální vyloučení dětí

Nejsou děti, není štěstí. Nane čhave, nane bacht. (Romské přísloví)

Děti, které pocházejí z jiné národnosti, mohou mít při své začlenění do vyučovacího procesu značné problémy. Právě součástí multikulturní výchovy by měla být pomoc těmto dětem začlenit se do kolektivu, podporovat je při zvládnutí učebních osnov. Velkou výhodou je pozitivní vztah rodiny ke vzdělání, například rodiče s vietnamskou národností mají velmi kladný přístup ke vzdělání svých dětí, vědí, že jedině se vzděláním se jejich dítě

může uplatnit na trhu práce. Problém nastane, pokud pro rodiče vzdělání není prioritou. Většinou je to způsobeno tradicí dané menšiny, kde se výchova dětí odvíjí jiným směrem než v majoritní společnosti. Příkladem může být vztah české matky k malému dítěti, matka na dítě neustále mluví, popisuje věci, barvy, tvary kolem sebe, vysvětluje souvislosti. Výchovou dítěte v romské rodině je pověřena nejstarší dcera, která na chlapce pouze dohlíží a na sestry může výchovně působit. Dítě je více respektováno ve svých pocitech, nechodí spát, když o tom rozhodnou rodiče, ale když je samo unaveno. (Šišková, 2001)

Sociální vyloučení je proces, ve kterém lidé postupně ztrácí přístup ke zdrojům nezbytným pro zapojení do sociálního, ekonomického a politického života společnosti. Děti, které pochází ze sociálně vyloučených lokalit, mají značně ztížený přístup ke vzdělání a jiné startovací podmínky při příchodu do základní školy. Děti se od nejútlejšího věku setkávají s chudobou, mají sice co jíst a kde spát, ale nemohou si dovolit věci, které okolí považuje za standardní. To může dítěti působit ve vrstevnickém kolektivu značné problémy. Dále tyto děti žijí ve stísněných podmínkách, většinou nemají ani vlastní stůl, kde by se připravovali na výuku. Důležitou skupinou jsou specifika zejména v hodnotách a sociálních kompetencích. Děti se na sociální podmínky plně adaptují. Většina osob, se kterými se stýkají, jsou jedinci nezaměstnaní s nízkým stupněm vzdělání, úspěšný je ten, kdo sežene jakýmkoliv způsobem peníze. Panuje všeobecná nedůvěra ke vzdělávacím institucím, rodiče se bojí, že jejich dítě zde bude diskriminováno. Špatná ekonomická situace se odráží v horších stravovacích podmínkách dětí a těhotných žen. Podle posledních průzkumů romské děti téměř vůbec nejí zeleninu a ovoce, jsou obéznější a více nemocné než české děti. To má za důsledky poruchy koncentrace a pozornosti při školní výuce. Život v sociálně vyloučených lokalitách s sebou nese i zvýšené riziko výskytu sociopatologických jevů. (Nikolai, 2007)

Problematika začlenění romských dětí do základního vzdělávání je velmi složitá a ovlivňuje ji několik faktorů, na jedné straně je to neochota ředitelů a učitelů základních škol, kteří nemají finanční prostředky na asistenty a na straně druhé mnoho romských rodičů nejeví zájem o vzdělání svých dětí. A jak z této složité situace ven? 1. 1. 2005 vstoupil v platnost nový školský zákon, který zaujal zrušením zvláštních a pomocných škol. V praxi toto zrušení mělo v mnoha případech za následek pouze přejmenování škol na základní školy speciální nebo praktické. Snahou je, aby do základní školy chodily děti romské i neromské - jediné toto je cesta k integraci. Důležitým faktorem je získat

pro vzdělávání dětí jejich rodiče. Iniciativa musí přijít ze strany školy, romského asistenta nebo terénního sociálního pracovníka, je nutné získat důvěru rodičů, zvýšit jejich zájem o školní docházku dětí, zapojit je do aktivit školy. (Liga lidských práv. *Základní vzdělávání romských dětí*)

Začlenění romských dětí do základního vzdělávání se jeví jako začarovaný kruh. Významnou roli hraje majoritní společnost, která musí mít zájem něco změnit, důležitou roli zde hraje ochota chtít pomoci. Přístup musí být trpělivý, laskavý, motivující s hlubokým zájmem o dítě. Pokud většinová společnost udělá vstřícný krok je na straně minority, jak tento krok dokáže využít.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. ÚVOD

Problematika soužití s ostatními kulturami se poslední dobou stává velkým celospolečenským problémem. Svoji diplomovou práci bych chtěla zaměřit na tento aktuální problém z hlediska postojů studentů středních škol ve Zlínském kraji. Pro praktickou část jsem zvolila kvantitativní výzkum formou sémantického diferenciálu, na dvou středních školách v Holešově.

Jedná se o Vyšší policejní a Střední policejní školu MV Holešov a Střední odbornou školu Holešov, obě školy ukončují studium maturitní zkouškou. Na VPŠ a SPŠ MV už druhým rokem probíhá projekt „Policie pro všechny“, který se zaměřuje na vzdělávání mládeže s národnostních menšin, a jejich následné budoucí zapojení do práce Policie ČR. K lednu 2010 studuje na této škole v prvním a druhém ročníku celkem 26 studentů z různých národnostních menšin, jsou zde studenti národnosti ruské, slovenské, polská, vietnamské, romské, ukrajinské, kazašské, mongolské, kubánské. Tito studenti nejen spolu navštěvují střední školu, ale i bydlí na domově mládeže a tráví volný čas. Chtěla bych zjistit, zda tato skutečnost má na studenty nějaký vliv.

Podobný výzkum popisuje Průcha v knize Interkulturní psychologie. Uvádí australský výzkum, kde srovnává dvě školy. Škola A je složena z žáků homogenní euroasijské populace, ve škole B je 30% domorodých Australanů. Ve výzkumu byly zjištěny výrazné rozdíly mezi oběma školami, ve škole B se projevovali silnější negativní postoje vůči domorodcům než ve škole A. Dále bylo zjištěno, že širší sociokulturní prostředí má značný vliv na předsudky dětí, zejména to, jak se dospělá majoritní populace vyjadřuje k menšině.

Získané informace budou předány na ředitelství obou škol a doufám, že budou využity při další práci s mládeží.

2. VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Ve svém výzkumu jsem se chtěla zaměřit na postoje dnešních středoškoláků k národnostním menšinám. Výzkumný problém vychází z Projektu Policie pro všechny, který se zabývá problematikou začlenění národnostních menšin do studia na Vyšší a Střední policejní škole MV v Holešově a následně jejich zařazení do řad pracovníků Policie ČR. Výzkum se týká studentů, kteří svůj čas již druhý rok společně tráví v bezprostřední blízkosti studentů z národnostních menšin. Ovlivňuje tato skutečnost jejich postoj?

Má osobní zkušenost vliv na postoj studentů k národnostním menšinám?

3. CÍLE VÝZKUMU

- 1) Zjistit jaké jsou postoje studentů VPŠ a SPŠ MV v Holešově k národnostním menšinám
- 2) Zjistit jaké jsou postoje studentů SOŠ v Holešově k národnostním menšinám
- 3) Zjistit zda existuje rozdíl v postojích k národnostním menšinám mezi studenty těchto holešovských škol
- 4) Zjistit zda má osobní zkušenost vliv na postoje studentů k národnostním menšinám

4. VÝZKUMNÝ SOUBOR

Svůj výzkum jsem prováděla na dvou středních školách v Holešově, Zlínský kraj. Do tohoto šetření bylo zapojeno celkem 172 respondentů. Rozdáno bylo celkem 184 záznamových listů (viz Příloha č. 1), 12 listů muselo být z výzkumu vyřazeno z důvodu chybějících odpovědí. Cílem výzkumu bylo popsat vztahy studentů k národnostním menšinám. Věk a pohlaví studentů je rozpracováno v tabulce 2 a 3.

Vyšší policejní škola a Střední policejní škola MV, Zlínská 991, Holešov

Tato škola umožňuje středoškolské vzdělání pro chlapce a dívky vycházející z 9. tříd, v oboru Bezpečnostně právní činnost, délka studia je 4 roky a vzdělání je ukončeno maturitní zkouškou. Obsahem vzdělání jsou všeobecně vzdělávací předměty, dva cizí jazyky, odborné předměty (právo, bezpečnostní činnost, kontrola kriminality, střelecká příprava). Prioritou je připravit absolventy s předpoklady pro přijetí do služebního poměru příslušníka Policie ČR. Škola se podílí na integraci menšin do vzdělávání v rámci projektu „Policie pro všechny“.

Projekt „Policie pro všechny“

Je zaměřen na vzdělávání žáků z národnostních menšin ke střednímu vzdělání s maturitou v oboru bezpečnostně právní činnost ve Vyšší policejní a Střední policejní škole MV v Holešově. Cílem projektu je v rámci přípravy na přijímací řízení oslovit příslušníky národnostních menšin, zapojit do projektu rodinné příslušníky, získat podporu Rady vlády ČR pro národnostní menšiny a další subjekty zabývající se touto otázkou. Popularizovat práci Policie ČR a navodit pozitivní motivaci pro výběr povolání. Průběžně vytvářet vztah k práci Policie ČR. Cílem projektu je po absolvování vzdělání nástup k Policii ČR, nebo do dalších bezpečnostních sborů, orgánů veřejné správy.

Projekt byl zahájen v roce 2007. Ve školním roce 2008/2009 bylo přijato 18 žáků z 8 národnostních menšin. Do druhého ročníku postoupilo 16 žákům, 2 odešli na vlastní žádost. Po úspěšném absolvování přijímacího řízení do prvního ročníku 2009/2010 nastoupilo 10 žáků z 5 národnostních menšin. Projekt je určen pro žáky s národnostních menšin s velmi dobrým prospěchem. U žáků je uplatňován individuální přístup ke vzdělávání, zejména ve výuce jazyka českého a cizích jazyků. Dosavadní zkušenosti ukazují, že v kolektivu ostatních žáků tito studenti nemají problémy se začleněním.

Střední odborná škola Holešov, Pivovarská 1419, Holešov

Střední odborná škola vznikla v roce 1991 přičiněním městského úřadu. Svoji činnost zahájila jako rodinná škola, kdy získala budovu Městského domu dětí a mládeže. Od 1. července 1997 se změnila na Střední odbornou školu. Výuka je v osmi třídách zaměřena k obchodnické praxi na všech úrovních a jsou vyučovány předměty nutné pro obchodně-podnikatelskou činnost. K tomu škola nabízí výuku anglického a německého jazyka. Absolventi, kteří vykonali odbornou maturitní zkoušku, se mohou uplatnit v obchodně provozních funkcích v různých podnicích a mohou se ucházet o studium na vysokých školách.

4.1 Metoda sběru dat

Pro svůj výzkum jsme zvolila kvantitativní výzkum, metodu sémantického diferenciálu, který velmi dobře dokáže vystihnout individuální postoje jednotlivých respondentů, protože na každý pojem je pohlíženo z více úhlů pohledu. Podle Chrásky (2007) tuto metodu poprvé použil C. Osgood v roce 1957. Metoda měří pomoci sedmibodové škály vlastnosti určitých pojmů. Pro své měření jsem použila dvoufaktorový sémantický diferenciál, kdy jsem pojmy posuzovala z hlediska faktoru hodnocení a faktoru potence. Faktor hodnocení je zde používán jako dobro nebo zlo pojmu, faktor potence vyjadřuje sílu pojmu.

Sémantický diferenciál je používanou metodou při psychologických a pedagogických šetřeních, které umožňují měřit psychologické významy určitých pojmů a jejich vztahy a mapovat postoje respondentů.

Obsahová skladba záznamového listu

Záznamový list byl rozdán studentům v listopadu 2009, jeho vyplnění bylo anonymní, respondenti uváděli pouze rok narození a pohlaví.

Záznamový list obsahoval:

8 pojmů: Češi, Romové, Vietnamci, Ukrajinci, Muslimové, Imigranti, Cizinci, Tolerance.

U každého pojmu byla dvojice adjektiv protikladného významu:

faktor hodnocení: dobrý-špatný, čistý-špinavý, chutný-odporný, příjemný, nepříjemný, hodnotný-bezcenný, pěkný-škaradý

faktor potence: velký-malý, těžký-lehký, silný-slabý, odvážný-zbabělý, hlasitý-tichý, basový-pronikavý.

Pomocí bodů na škále respondent vystihuje míru vlastností, která je vyjádřena dvojicí adjektiv. Jednotlivým bodům na škále se přiřazují číselné hodnoty 1 až 7. (Chráška, 2007) Seznam jednotlivých škál byl vybrán ze seznamu 50 škál sémantického diferenciálu podle C.Osgooda. (Chráška 2007)

Při zpracování výsledků se každý zaškrtnutý bod na škále označil body 1 až 7, bodu 7 odpovídalo nejvíce pozitivní hodnocení a bodu 1 nejvíce negativní. Z důvodu zamezení automatického vyplňování, byla u několika adjektivních dvojic zvolena protikladná škála – pozitivní adjektivum bylo umístěno vpravo a ne vlevo jako v jiných případech. Při závěrečném vyhodnocení záznamového listu byl na toto brán zřetel.

4.2 Předvýzkum

Předvýzkum je pro sémantický diferenciál velmi důležitý, protože zjišťuje validitu pojmů. Samotného předvýzkumu se zúčastnilo 47 studentů Vyšší policejní školy a Střední policejní školy MV v Holešově. Tito studenti navštěvují 3. ročník dané školy.

Tabulka 1 Faktorová analýza škál v předvýzkumu [N=47]

Proměnné	Faktor hodnocení	Faktor potence
1. dobrý-špatný	0,815667	0,286810
2. čistý-špinavý	0,730868	0,361027
3. chutný-odporný	0,815428	0,135855
4. příjemný-nepříjemný	0,803520	0,271954
5. hodnotný-bezcenný	0,745569	-0,039001
6. pěkný-škaredý	0,764900	-0,074724
7. velký-malý	0,370341	-0,667748
8. těžký-lehký	0,177517	-0,766154
9. silný-slabý	0,423325	-0,680903
10. odvážný-zbabělý	0,411148	-0,380220
11. hlasitý-tichý	-0,154506	-0,599048
12. basový-pronikavý	0,111559	-0,049822

Jak je vidět, tak v předvýzkumu vyšlo, že validní jsou jen škály faktoru hodnocení. Toto hodnocení mohlo být způsobeno malým respondentů. Pro kontrolu byla provedena faktorová analýza ex post po provedení celého výzkumu, tabulka 2.

Tabulka 2 Faktorová analýza pro celý výzkum [N= 172]

Proměnné	Faktor hodnocení	Faktor potence
1. dobrý-špatný	0,797115	0,095001
2. čistý-špinavý	0,805687	0,030272
3. chutný-odporný	0,847121	0,114527
4. příjemný-nepříjemný	0,845746	0,076399
5. hodnotný-bezcenný	0,746147	0,160785
6. pěkný-škaradý	0,751537	0,265580
7. velký-malý	0,300183	0,683356
8. těžký-lehký	0,100745	0,750621
9. silný-slabý	0,274385	0,754521
10. odvážný-zbabělý	0,247221	0,545728
11. hlasitý-tichý	-0,212756	0,647181
12. basový-pronikavý	0,030327	0,555927

Z tabulky 2 je jasně čitelné, že škály jsou validní pro faktor hodnocení i faktor potence.

5. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Tabulka 3 Složení respondentů podle pohlaví

	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ	Celkem	%
dívky	37	62	99	57 %
chlapci	49	24	73	43 %
celkem	86	86	172	100 %

Dívek bylo v celkovém počtu o 16 více, což významným způsobem neovlivnilo dané šetření. Rozhodující je stejný počet studentů u obou škol a to bylo 86. U VPŠ a SPŠ MV je více chlapců, což odpovídá budoucímu profesnímu zaměření těchto studentů. Z procentuálního hlediska jsou poměry chlapců a dívek poměrně vyrovnané. Chlapců je 43% a dívek 57%.

Tabulka 4 Věkové složení respondentů

Věk	DÍVKY		CHLAPCI			
	VPŠ a SPŠ	SOŠ	VPŠ a SPŠ	SOŠ	celkem	%
15 let	3	16	2	3	24	14%
16 let	20	14	17	8	59	34%
17 let	14	20	30	12	76	44%
18 let	0	12	0	1	13	8%
celkem	37	62	49	24	172	100%

Věkové složení respondentů odpovídá 2. – 3. ročníku střední školy, věk 18 let ve druhém nebo třetím ročníku je způsobem odkladem začátku školní docházky, nebo přechodem z jiné střední školy. Tabulka 4 uvádí průměrný věk studentů, kteří se zúčastnili výzkumu. Průměrný věk všech respondentů je 16,44 let.

Tabulka 5 Průměrný věk studentů

DÍVKY		CHLAPCI	
VPŠ a SPŠ MV	SOŠ	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ
16,29	16,45	16,57	16,45

5.1 Výsledky výzkumu z VPŠ a SPŠ MV Holešov

Z této školy se zúčastnilo výzkumu 37 dívek a 49 chlapců, což je celkem 86 respondentů, v této skupině bylo také 16 studentů z 6 národnostních menšin. Jsou to tyto menšiny slovenská, ruská, ukrajinská, vietnamská, polská, kazašská. V současné době studenti studují 2. ročník.

Tabulka 6 Celkové výsledky měření všech respondentů z VPŠ a SPŠ MV Holešov

Pojem	Faktor hodnocení			Faktor potence		
	dívky	chlapci	celkem	dívky	chlapci	celkem
Češi	5,11	5,47	5,29	4,51	4,82	4,66
Romové	3,13	2,87	3,00	4,63	4,11	4,37
Vietnamci	4,55	3,88	4,21	3,27	3,08	3,17
Imigranti	4,24	3,73	3,98	4,03	4,01	4,02
Muslimové	4,13	3,61	3,87	4,04	3,94	3,99
Ukrajinci	4,21	3,96	4,08	4,15	4,50	4,32
Cizinci	4,59	4,12	4,35	4,23	4,12	4,17
Tolerance	5,37	5,07	5,22	4,66	4,62	4,64

Z této tabulky vyplývá celkové hodnocení respondentů z VPŠ a SPŠ MV Holešov, jedná se o hodnocení z pohledu faktoru hodnocení a faktoru potence. Jednotlivé pojmy jsou hodnoceny zvlášť pro dívky, chlapce a všechny dohromady.

Pro lepší přehlednost je níže uvedený přehled pojmů od nejlépe po nejhůře hodnocené pojmy zvláště pro faktor hodnocení a faktor potence.

DÍVKY

FAKTOR HODNOCENÍ

1. Tolerance 5,37

2. Češi 5,11

3. Cizinci 4,59

4. Vietnamci 4,55

5. Imigranti 4,24

6. Ukrajinci 4,21

7. Muslimové 4,13

8. Romové 3,13

FAKTOR POTENCE

1. Tolerance 4,66

2. Romové 4,63

3. Češi 4,51

4. Cizinci 4,23

5. Ukrajinci 4,15

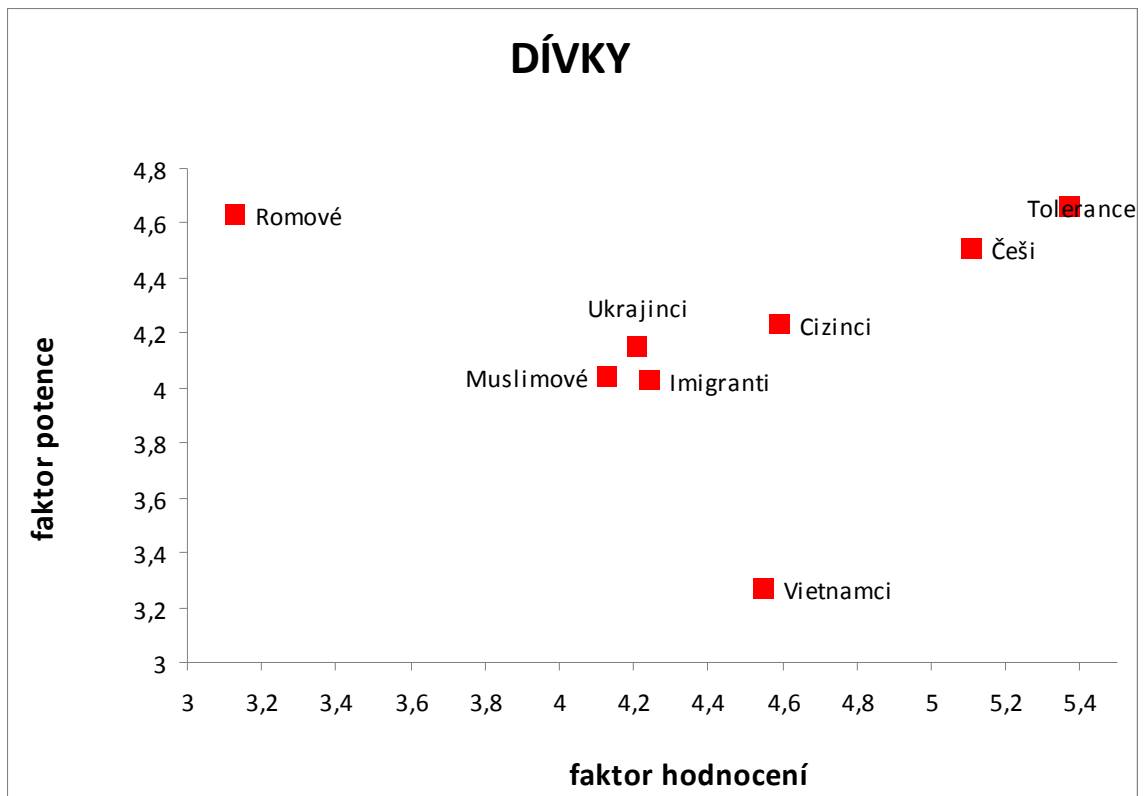
6. Muslimové 4,04

7. Imigranti 4,03

8. Vietnamci 3,27

Z přehledu dívek vyplývá, že pojem tolerance je hodnocen velmi kladně a má pro dívky i největší sílu. Nejméně pozitivně je hodnocen pojem Romové, naopak ve faktoru potence tento pojem zaujímá druhou pozici. Ve faktoru potence na posledním místě dívky uvedly pojem Vietnamci.

Obrázek 1 Sémantické pole dívek VPŠ a SPŠ MV Holešov

Sémantické pole, které je výše uvedené pro hodnocení dívek velmi názorně ukazuje jejich hodnocení, kdy pojem Romové stojí velmi osamocen vlevo nahoře, tento pojem je vnímán jako silný, ale dosti negativní, jako protiklad tomuto pojmu stojí tolerance, která stojí osamoceně vpravo nahoře a je hodnocena pozitivně, blízko k tomuto pojmu se nachází Češi. Uprostřed pole stojí skupinka pojmů Ukrajinci, Muslimové a imigranti, tyto pojmy jsou dosti blízko u sebe, což odpovídá jejich významové podobnosti. Na střední úrovni, v dolní části pole stojí osamocen pojem Vietnamci, toto hodnocení odpovídá bezvýznamnosti pojmu pro dívky.

CHLAPCI**FAKTOR HODNOCENÍ**

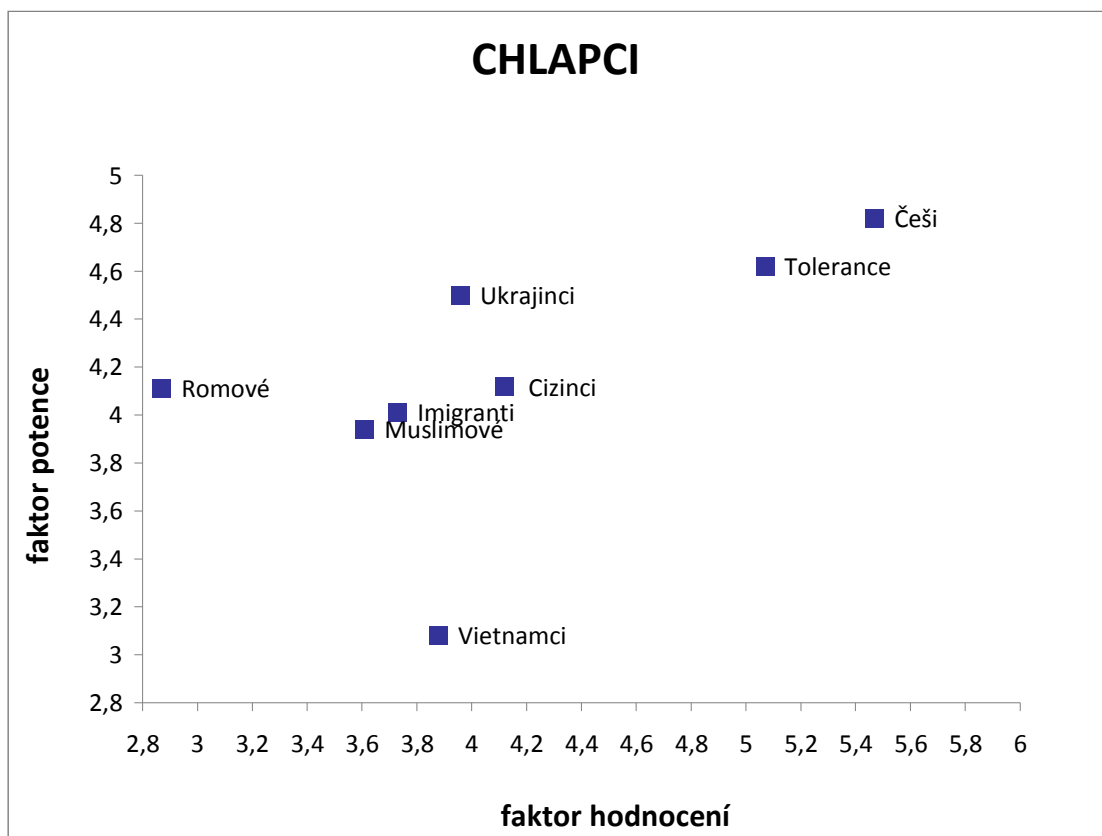
1. Češi	5,47
2. Tolerance	5,07
3. Cizinci	4,12
4. Ukrajinci	3,96
5. Vietnamci	3,88
6. Imigranti	3,73
7. Muslimové	3,61
8. Romové	2,87

FAKTOR POTENCE

1. Češi	4,82
2. Tolerance	4,62
3. Ukrajinci	4,50
4. Cizinci	4,12
5. Romové	4,11
6. Imigranti	4,01
7. Muslimové	3,94
8. Vietnamci	3,08

Hodnocení u chlapců je velmi vyrovnané, ve faktoru hodnocení a ve faktoru potence bylo uvedeno shodně na předních místech pojmy Češi a tolerance. Na posledních pozicích u faktoru hodnocení skončil pojem Romové a ve faktoru potence je to pojem Vietnamci.

Obrázek 2 Sémantické pole chlapci VPŠ a SPŠ MV

V sémantickém poli, které odráží postoje chlapců z policejní školy, jsou velmi kladně hodnoceny pojmy Češi a tolerance, které se nachází v pravém rohu, ve středu pole se nachází skupinka tří pojmů cizinci, imigranti a Muslimové, které svojí blízkostí naznačují podobný význam. O něco větší význam než tyto pojmy chlapci přisoudili pojmu Ukrajinci. Naproti tomu pojem Vietnamci se stejně jako u dívek nachází na dolní pozici horizontální osy, a je mu přisuzována nejmenší důležitost. Ve středové pozici vlevo osamocen stojí pojem Romové, který má pro respondenty silně negativní význam.

CELKEM

FAKTOR HODNOCENÍ

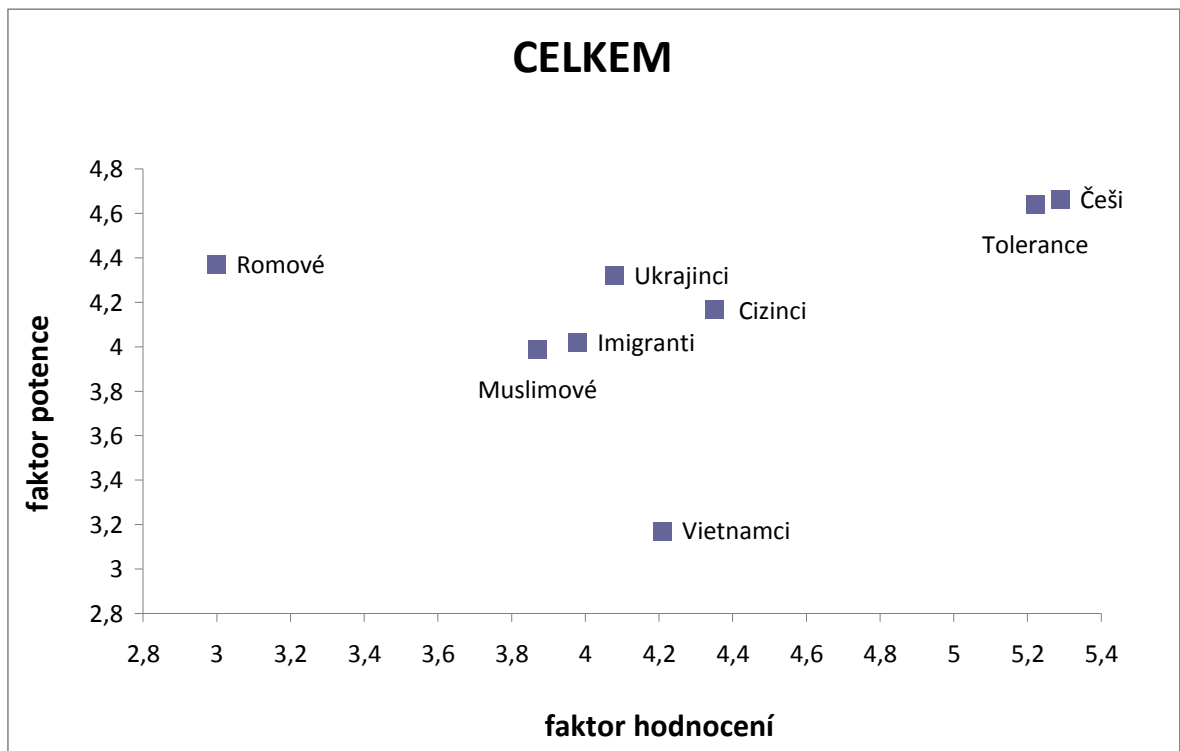
1. Češi	5,29
2. Tolerance	5,22
3. Cizinci	4,35
4. Vietnamci	4,21
5. Ukrajinci	4,08
6. Imigranti	3,98
7. Muslimové	3,87
8. Romové	3,00

FAKTOR POTENCE

1. Češi	4,66
2. Tolerance	4,64
3. Romové	4,37
4. Ukrajinci	4,32
5. Cizinci	4,17
6. Imigranti	4,02
7. Muslimové	3,99
8. Vietnamci	3,17

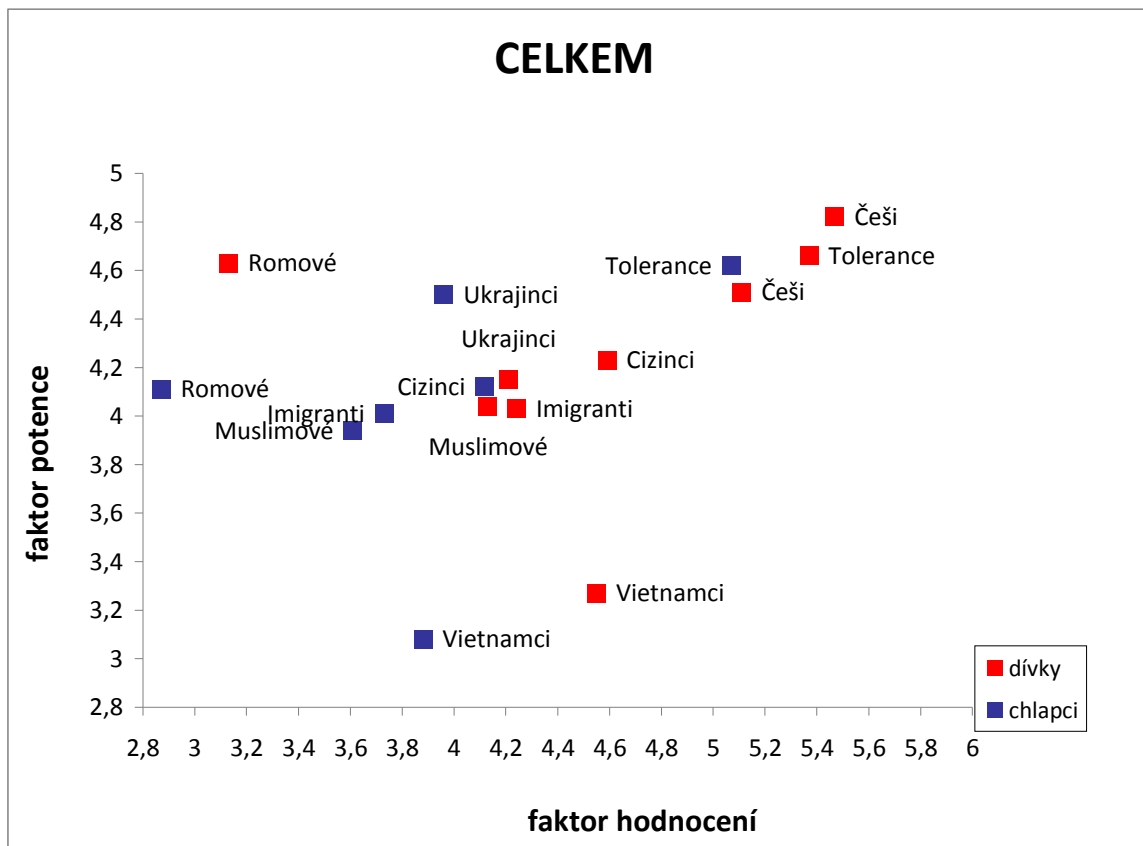
Hodnocení dívek a chlapců je dosti podobné, ve faktoru hodnocení se ne předních místech, shodně umístili pojmy Češi a tolerance, naopak na poslední pozice zaujímají pojmy Muslimové a Romové. Ve faktoru potence jsou shodně nejslaběji hodnoceny pojmy Muslimové a Vietnamci, druhou pozici u dívek zaujímá pojem Romové, ale u chlapců je tento pojem až ve středu hodnocení. Síla tohoto pojmu je u dívek tedy podstatně větší.

Obrázek 3 Sémantické pole všech respondentů z VPŠ a SPŠ MV Holešov

Sémantické pole odráží celkové hodnocení respondentů z Vyšší policejní a Střední policejní školy MV v Holešově. Studenti velmi kladně hodnotili pojmy Češi a tolerance, které se nachází v pravém horním rohu a odráží pozitivní význam pro respondenty. V levém rohu se opět objevuje pojem Romové, který se ukazuje v negativním významu, ale má značnou důležitost. Ve středovém poli, poměrně v malé blízkosti se nachází pojmy imigranti a Muslimové. V kladném významu je převyšují pojmy cizinci a Ukrajinci. Na nejnižší úrovni ve středovém poli osamocen stojí pojem Vietnamci.

Obrázek 4 Sémantické pole pro chlapce a dívky VPŠ a SPŠ MV

V sémantickém poli 4 je barevně rozlišeno hodnocení chlapců a dívek z policejní školy z Holešova. V horním pravém rohu je vidět skupinu pojmů, Češi a tolerance, nejkladněji se jeví pojem Češi od chlapců, naopak dívky mu přisoudily nižší pozici. Pojem tolerance můžeme říci je poměrně blízko a má stejnou sílu. V levé části pole se nachází pojem Romové, kterému dívky připsaly větší sílu a chlapci více záporu. Středové pole je charakteristické pojmy Ukrajinci, cizinci, imigranti od dívek a pojem cizinci od chlapců. Chlapci záporněji než dívky hodnotili imigranty a Muslimy. Pojem Vietnamci se nachází v středové části pole, na dolním okraji, pro obě pohlaví tento pojem není důležitý. Z globálního pohledu můžeme říci, že dívky přiřadily většině pojmů kladnější význam než chlapci.

5.2 Výsledky výzkumu ze Střední odborné školy Holešov

Ze Střední odborné školy v Holešově se výzkumu zúčastnilo 62 dívek a 24 chlapců, celkem 86 respondentů.

Tabulka 7 Celkové výsledky měření všech respondentů ze Střední odborné školy Holešov

Pojem	Faktor hodnocení			Faktor potence		
	dívky	chlapci	celkem	dívky	chlapci	celkem
Češi	4,85	5,12	4,98	4,31	4,64	4,47
Romové	2,71	2,57	2,64	4,62	4,27	4,44
Vietnamci	3,81	3,74	3,77	2,91	3,26	3,08
Imigranti	3,01	3,94	3,92	4,08	4,26	4,17
Muslimové	3,04	4,05	3,99	3,89	4,20	4,04
Ukrajinci	3,93	4,02	3,97	4,37	4,32	4,34
Cizinci	4,25	4,13	4,19	4,27	4,18	4,22
Tolerance	5,04	4,81	4,02	4,46	4,73	4,59

Výše uvedená tabulka nám ukazuje celkové výsledky studentů Střední odborné školy. Výsledky jsou seřazeny podle faktoru hodnocení a faktoru potence a podle pohlaví respondentů. Z důvodů lepší přehlednosti uvádím pořadí jednotlivých pojmů od nejlépe po nejhůře hodnocené, což odpovídá faktoru hodnocení. Faktor potence je hodnocen od nejsilnějšího po nejslabší.

DÍVKY

FAKTOR HODNOCENÍ

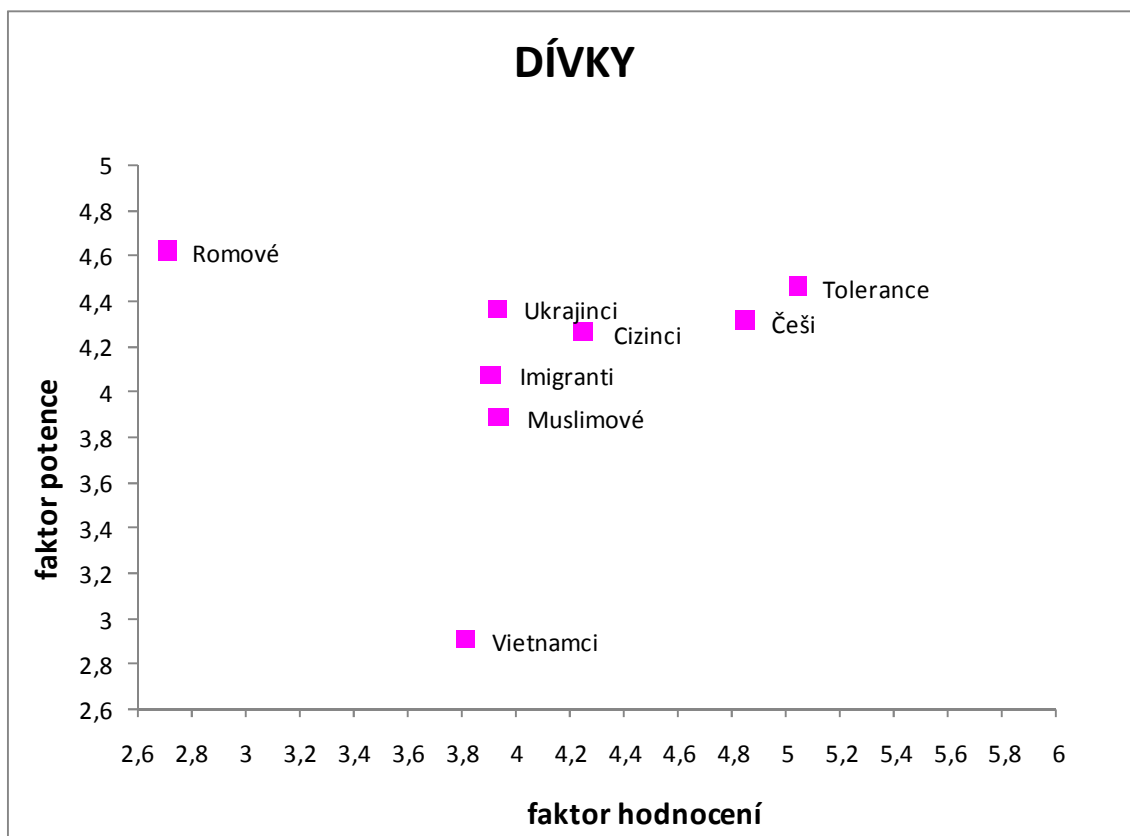
1. Tolerance	5,04
2. Češi	4,85
3. Cizinci	4,25
4. Muslimové	3,94
5. Ukrajinci	3,93
6. Imigranti	3,91
7. Vietnamci	3,81
8. Romové	2,71

FAKTOR POTENCE

1. Romové	4,62
2. Tolerance	4,46
3. Ukrajinci	4,37
4. Češi	4,31
5. Cizinci	4,27
6. Imigranti	4,08
7. Muslimové	3,89
8. Vietnamci	2,91

Dívky jako nejsilnější pojem uvedly toleranci, ta také má pro tuto skupinu respondentů i poměrně velkou sílu, dívky ji zařadily na druhou pozici ve faktoru potence. Zajímavý je pojem Romové, který dívky ve faktoru hodnocení uvedly na posledním místě a ve faktoru potence na místo první. Na konci hodnocení u obou faktorů uvádějí dívky pojem Vietnamci, tento pojem dívky hodnotí jako bezvýznamný.

Obrázek 5 Sémantické pole pro dívky SOŠ Holešov

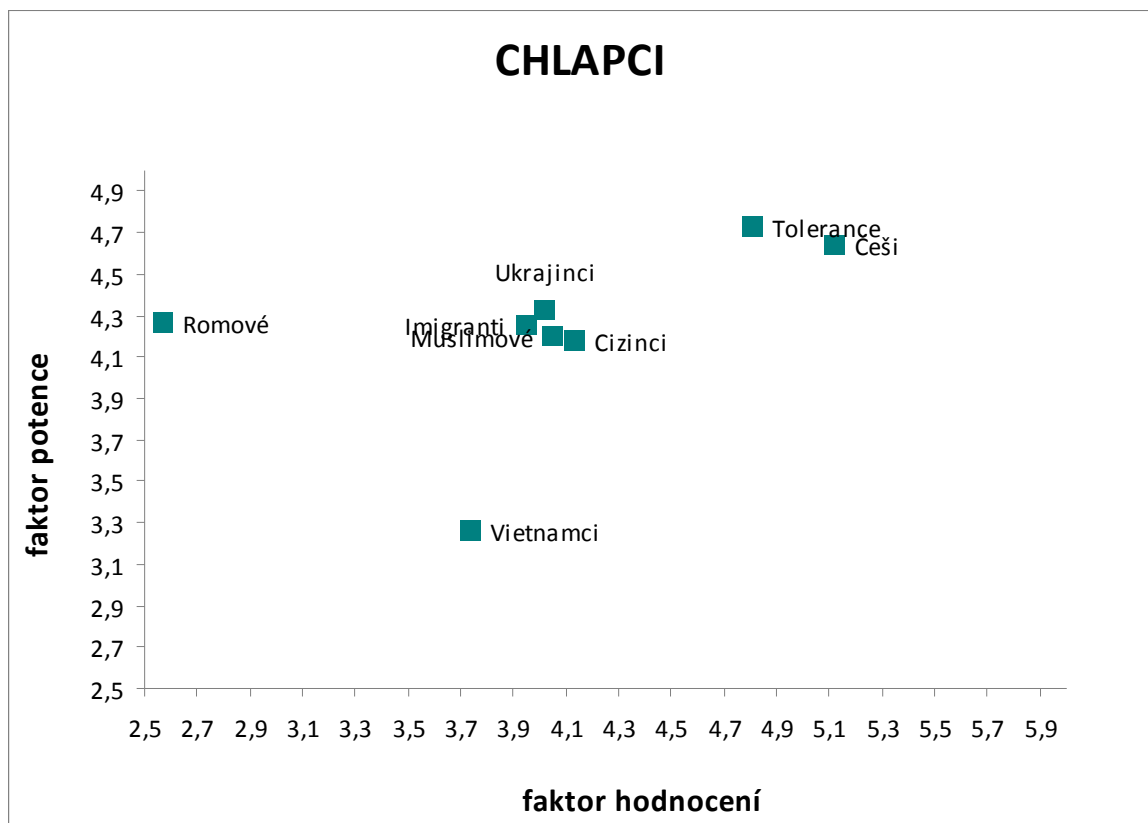
Uvedený obrázek nám popisuje sémantické pole dívek Střední odborné školy v Holešově. Největší sílu má pro tuto skupinu respondentů pojem Romové, zároveň se nám ukazuje jako velmi negativní. Ve středovém poli je vidět skupinku pojmů Ukrajinci, cizinci, imigranti, Muslimové, kteří svoji blízkostí ukazují podobnost význam pro dívky. V pravé části nahoře jsou pojmy Češi a tolerance, které mají silný pozitivní náboj. Úplně osamocen ve středovém poli dole stojí pojem Vietnamci, který nemá pro dívky význam.

CHLAPCI

FAKTOR HODNOCENÍ		FAKTOR POTENCE	
1. Češi	5,12	1. Tolerance	4,73
2. Tolerance	4,81	2. Češi	4,64
3. Cizinci	4,13	3. Ukrajinci	4,32
4. Muslimové	4,05	4. Romové	4,27
5. Ukrajinci	4,02	5. Imigranti	4,26
6. Imigranti	3,95	6. Muslimové	4,20
7. Vietnamci	3,74	7. Cizinci	4,18
8. Romové	2,57	8. Vietnamci	3,26

Hodnocení na předních místech je vyrovnané a zaujali ho pojmy tolerance a Češi. Tyto pojmy se objevují v obou faktorech. Jako negativní pojmy jsou uvedeny Vietnamci a Romové. Nejslabší jsou pojmy cizinci a Vietnamci.

Obrázek 6 Sémantické pole pro chlapce SOŠ Holešov

Velmi negativně hodnotili chlapci pojem Romové, kterému odpovídá středové umístění vlevo. Ve středu se nachází skupinky pojmů Ukrajinci, imigranti, Muslimové, cizinci, tyto pojmy jsou si velmi blízké, mají pro respondenty podobný význam. Velmi silně a kladně jsou hodnoceny pojmy tolerance a Češi, které se nachází nahoře vpravo. Vietnamci tento pojem stojí osamocen ve středu dole.

CELKEM

FAKTOR HODNOCENÍ

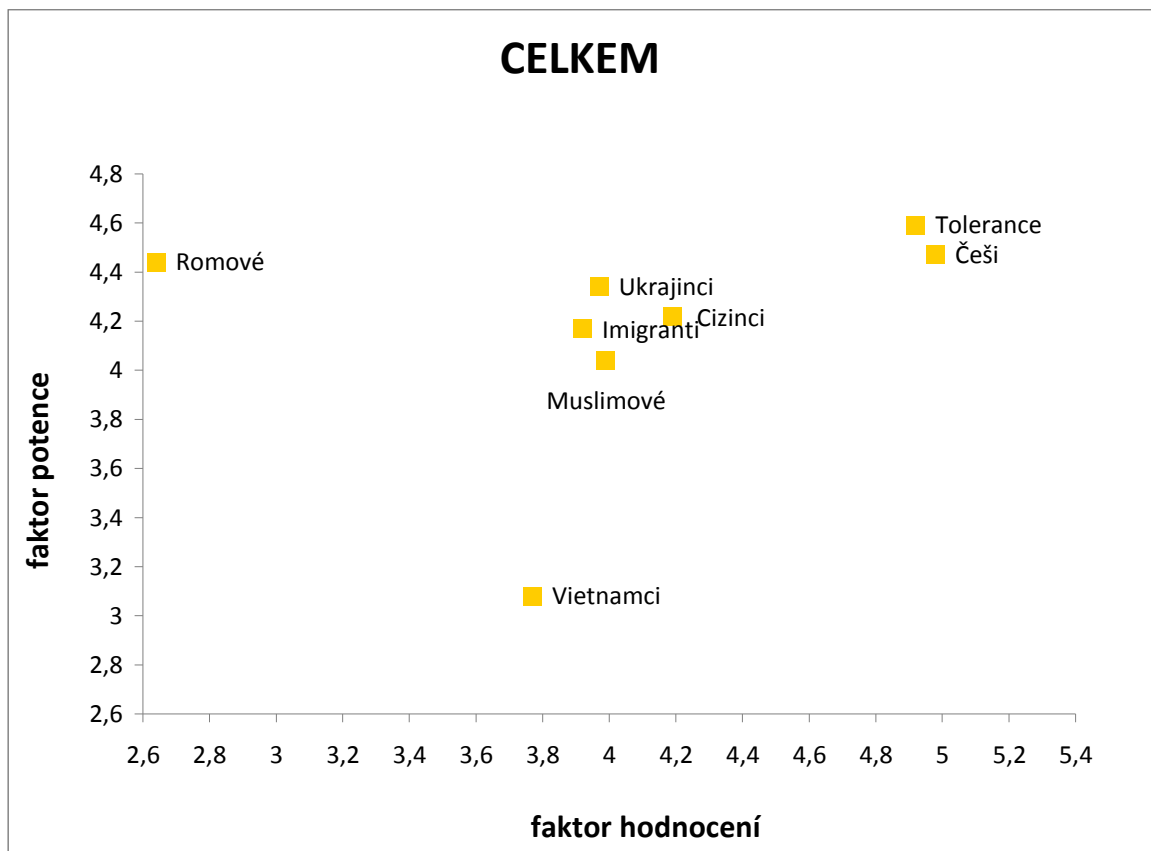
- 1. Češi 4,98
- 2. Tolerance 4,92
- 3. Cizinci 4,19
- 4. Muslimové 3,99
- 5. Ukrajinci 3,97
- 6. Imigranti 3,92
- 7. Vietnamci 3,77
- 8. Romové 2,64

FAKTOR POTENCE

- 1. Tolerance 4,59
- 2. Češi 4,47
- 3. Romové 4,44
- 4. Ukrajinci 4,34
- 5. Cizinci 4,22
- 6. Imigranti 4,17
- 7. Muslimové 4,04
- 8. Vietnamci 3,08

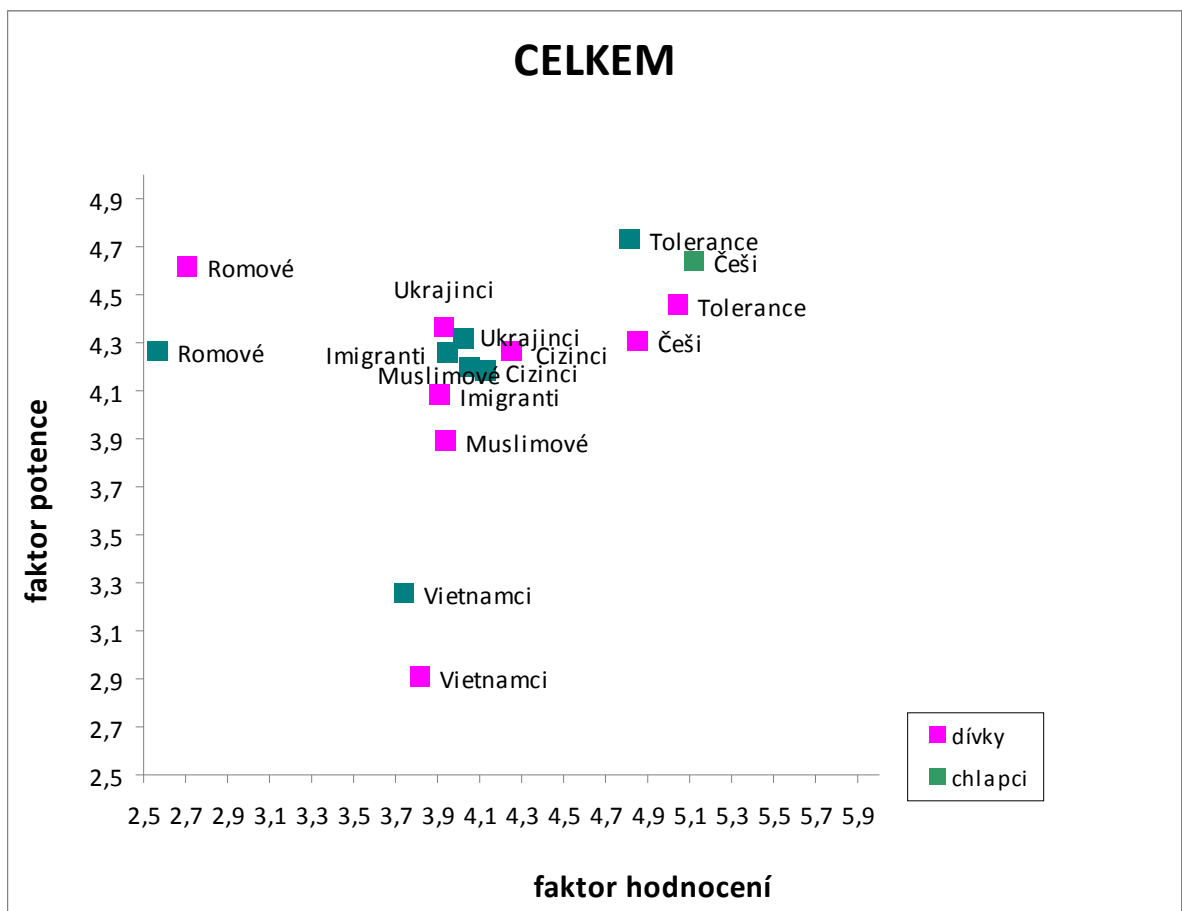
Jako pozitivní jsou vnímáni Češi, tolerance a cizinci, naopak negativní jsou Vietnamci a Romové. Největší síla je přisuzována toleranci, Čechům a Romům. Jako bezvýznamné jsou pojmy Muslimové a Vietnamci, které se nachází na posledních místech.

Obrázek 7 Sémantické pole pro celkové hodnocení respondentů ze SOŠ Holešov

Sémantické pole odráží celkové výsledky respondentů ze Střední odborné školy v Holešově. Vlevo jako nejvíce negativní pojem se nachází Romové, jako protipól k tomuto pojmu se nachází nahoře vpravo pojmy tolerance a Češi. Středové pole dvoufázového diferenciálu obsadili pojmy Ukrajinci, cizinci, imigranti a Muslimové. Jako nejslabší pojem jsou Vietnamci, který leží uprostřed pole v jeho dolní polovině.

Obrázek 8 Sémantické pole pro dívky a chlapce ze SOŠ v Holešově

Obrázek 7 názorně popisuje výsledky výzkumu chlapců a dívek ze SOŠ Holešov. Pojmu Romové dívky přisoudily větší sílu a chlapci větší negativitu. Středové pole obsadili pojmy Ukrajinci, Imigranti, Muslimové, cizinci. Tyto pojmy hodnotili chlapci i dívky velmi podobně a jsou si významově velmi blízké. Vpravo nahoře je skupinka pojmů tolerance a Češi. Chlapci přisoudili těmto pojmům větší sílu než dívky.

5.3 Srovnání výsledků výzkumu obou škol VPŠ a SPŠ MV Holešov a SOŠ Pivovarská Holešov

Srovnání škol je uvedené podle následujícího pořadí. Společné hodnocení dívek z obou škol, potom výsledky pohledu chlapců a společné hodnocení studentů VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov.

Celkové hodnocení dívek

Tabulka 8 Hodnocení dívek z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov

Pojmy	FAKTOR HODNOCENÍ		FAKTOR POTENCE	
	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ
Češi	5,11	4,85	4,51	4,31
Romové	3,13	2,71	4,63	4,62
Vietnamci	4,55	3,81	3,27	2,91
Imigranti	4,24	3,01	4,03	4,08
Muslimové	4,13	3,04	4,04	3,89
Ukrajinci	4,21	3,93	4,15	4,37
Cizinci	4,59	4,25	4,23	4,27
Tolerance	5,37	5,04	4,66	4,46

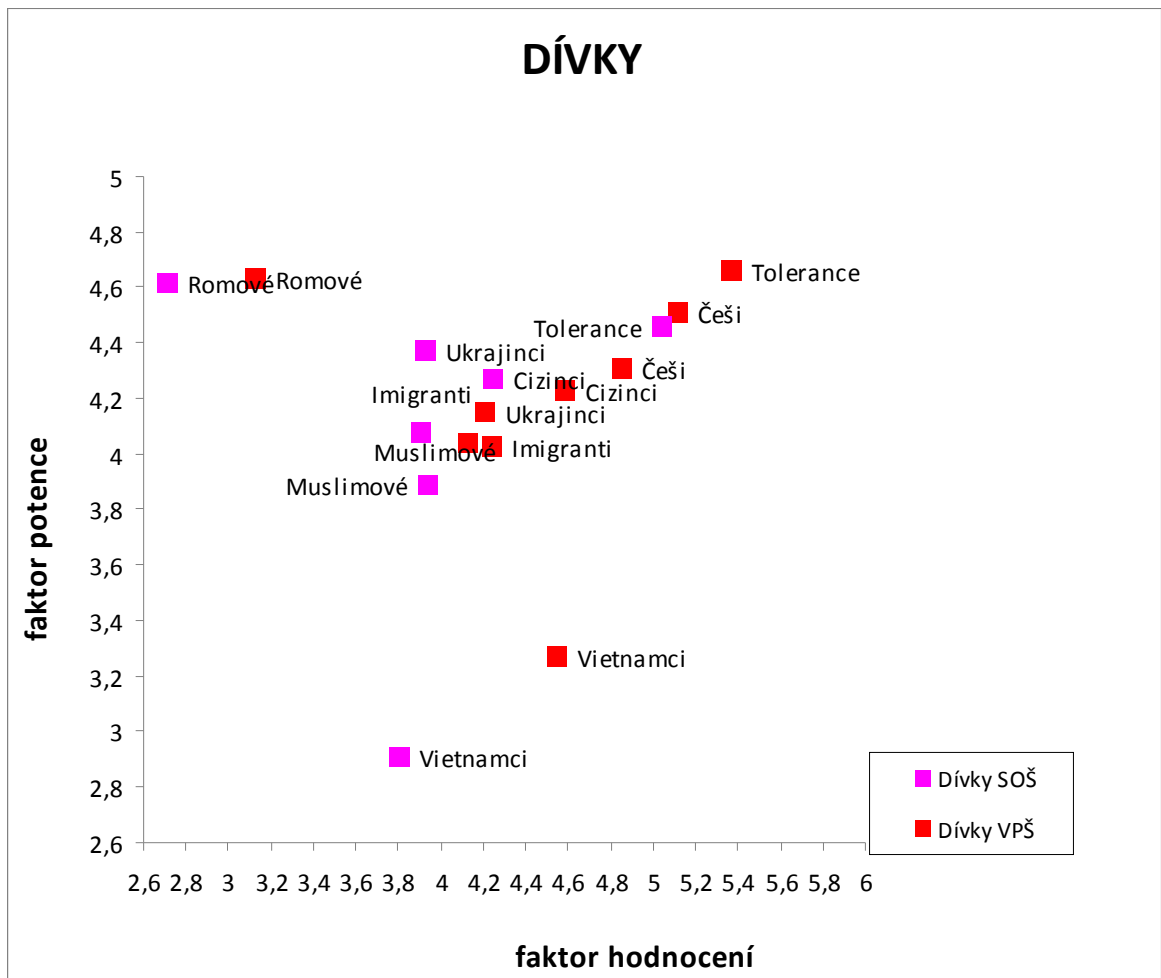
Výzkumu se zúčastnilo celkem 99 dívek z obou škol, Policejní škola byla zastoupena 37 dívkami a SOŠ 62 dívkami. Tabulka ukazuje jejich hodnocení z pohledů z dvou faktorů a to potence a hodnocení. Pro lepší srovnání použijeme níže uvedenou tabulku.

Tabulka 9 Pořadí hodnocení obou faktorů z pohledu dívek VPŠ a SPŠ MV a SOŠ

FAKTOR HODNOCENÍ				FAKTOR POTENCE				
Dívky VPŠ a SPŠ			Dívky SOŠ		Dívky VPŠ a SPŠ		Dívky SOŠ	
1.	Tolerance	5,37	Tolerance	5,04	Tolerance	4,66	Romové	4,62
2.	Češi	5,11	Češi	4,85	Romové	4,63	Tolerance	4,46
3.	Cizinci	4,59	Cizinci	4,25	Češi	4,51	Ukrajinci	4,37
4.	Vietnamci	4,55	Muslimové	3,94	Cizinci	4,23	Češi	4,31
5.	Imigranti	4,24	Ukrajinci	3,93	Ukrajinci	4,15	Cizinci	4,27
6.	Ukrajinci	4,21	Imigranti	3,91	Muslimové	4,04	Imigranti	4,08
7.	Muslimové	4,13	Vietnamci	3,81	Imigranti	4,03	Muslimové	3,89
8.	Romové	3,13	Romové	2,71	Vietnamci	3,27	Vietnamci	2,91

Tabulka hodnocení dívek od nejsilnějšího a od nejpozitivnějšího hodnocení pojmu nám ukazuje velmi shodné vyjádření dívek z obou škol. Ve faktoru hodnocení jsou první tři pozice úplně shodné, jsou to pojmy tolerance, Češi a cizinci. Shoda je také v poslední pozici, kterou obsadil pojem Romové. Pokud se týče faktoru potence, síly pojmu, tak zde panuje shoda pouze na poslední pozici, kterou má pojem Vietnamci. Na předních místech jsou pojmy pouze přehozené, dívky ze SOŠ uvedly pořadí Romové a tolerance a dívky z VPŠ a SPŠ MV uvedly tolerance a Romové.

Obrázek 9 Sémantické pole pro dívky z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov

Sémantické pole popisuje hodnocení dívek z obou škol. Poměrně blízko sebe v levé horní části se nachází pojem Romové, který stojí osamocen. Další pojem, který je vzdálenější od ostatních, což vyjadřuje jeho neshodu a leží na středové pozici ve spodní části, je Vietnamci. Ve středové části je shluk pojmu, které jsou velmi blízko u sebe, trochu vzdálenější je pojem tolerance, od dívek z policejní školy. Tento pojem vyjadřuje velkou sílu a kladný náboj pro respondenty.

Celkové hodnocení chlapců

Tabulka 10 Hodnocení chlapců z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov

Pojmy	FAKTOR HODNOCENÍ		FAKTOR POTENCE	
	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ
Češi	5,47	5,12	4,82	4,64
Romové	2,87	2,57	4,11	4,27
Vietnamci	3,88	3,74	3,08	3,26
Imigranti	3,73	3,94	4,01	4,26
Muslimové	3,61	4,05	3,94	4,20
Ukrajinci	3,96	4,02	4,50	4,32
Cizinci	4,12	4,13	4,12	4,18
Tolerance	5,07	4,81	4,62	4,73

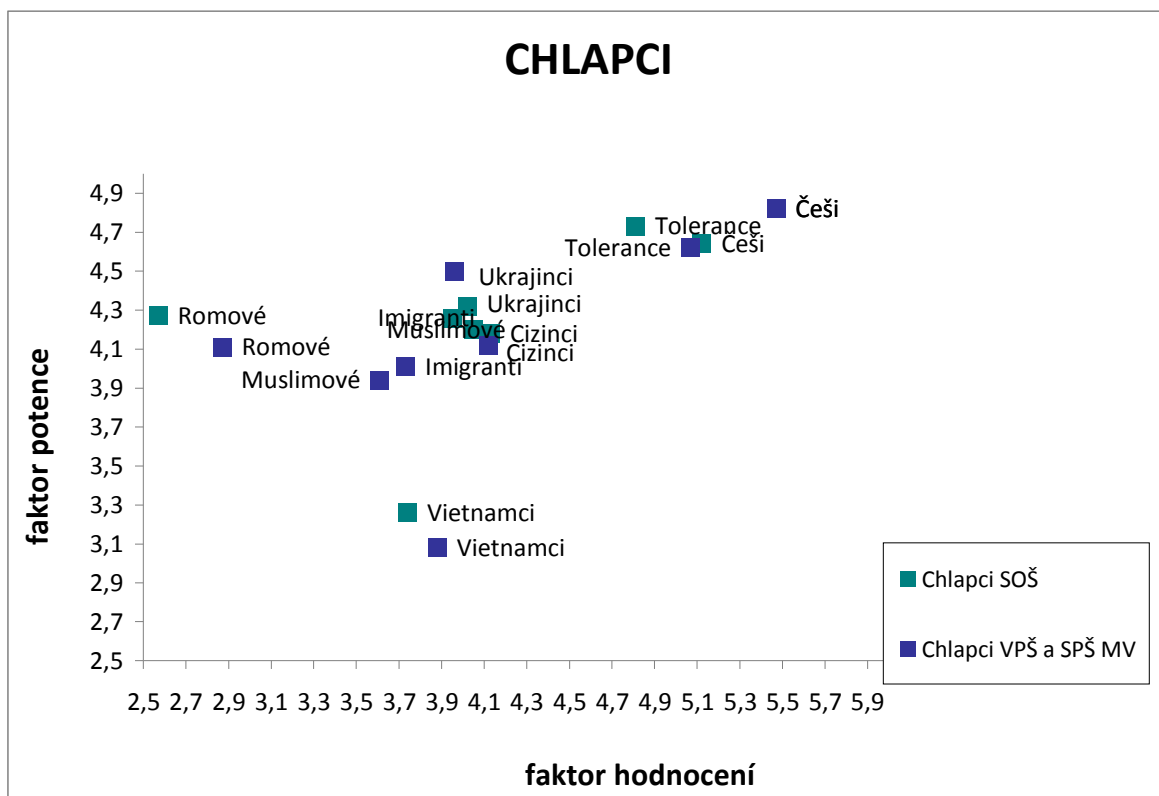
Tabulka 9 nám ukazuje srovnání v hodnocení chlapců z obou holešovských škol. Ze Střední policejní školy se zúčastnilo výzkumu 49 chlapců, ze SOŠ to bylo 24 chlapců, celkem 73 respondentů mužského pohlaví. Pokud hodnotíme faktor hodnocení, tak hodnocení chlapců je dosti podobné, nejvíce je to vidět u pojmu cizinci, kdy výsledky z VPŠ a SPŠ MV jsou 4,12 a u SOŠ jsou 4,13. Největší rozdíl je u pojmu Muslimové. Velmi podobných výsledků bylo dosaženo i u faktoru potence, kde je také nejmenší rozdíl u pojmu cizinci. Pro lepší orientaci je následující tabulka, která popisuje hodnocení chlapců od nejsilnějšího pojmu po nejslabší.

Tabulka 11 Pořadí hodnocení obou faktorů z pohledu chlapců VPŠ a SPŠ MV a SOŠ

FAKTOR HODNOCENÍ				FAKTOR POTENCE				
Poř.	Chlapci VPŠ a SPŠ		Chlapci SOŠ		Chlapci VPŠ a SPŠ		Chlapci SOŠ	
1.	Češi	5,47	Češi	5,12	Češi	4,82	Tolerance	4,73
2.	Tolerance	5,07	Tolerance	4,81	Tolerance	4,62	Češi	4,64
3.	Cizinci	4,12	Cizinci	4,13	Ukrajinci	4,50	Ukrajinci	4,32
4.	Ukrajinci	3,96	Muslimové	4,05	Cizinci	4,12	Romové	4,27
5.	Vietnamci	3,88	Ukrajinci	4,02	Romové	4,11	Imigranti	4,26
6.	Imigranti	3,73	Imigranti	3,95	Imigranti	4,01	Muslimové	4,20
7.	Muslimové	3,61	Vietnamci	3,74	Muslimové	3,94	Cizinci	4,18
8.	Romové	2,87	Romové	2,57	Vietnamci	3,08	Vietnamci	3,26

Faktor hodnocení, což značí pojem dobro nebo zlo jsou první tři pozice shodné u respondentů z obou holešovských škol. Chlapci shodně označili nejkladněji pojmy Češi, tolerance, cizinci. Na 4. – 7. místě jsou s mírnými odchylkami pojmy Ukrajinci, imigranti, Vietnamci, Muslimové. Shoda opět panuje na poslední příčce, kterou zaujímá pojem Romové. U faktoru potence, síly pojmu už takovou úplnou shodu nemáme, i když na prvních pozicích jsou pojmy Češi a tolerance pouze v obráceném pořadí. Shoda je na 3. pozici a to pojmem Ukrajinci a na poslední, pojmem Vietnamci. O střed tabulky se dělí pojmy cizinci, Muslimové, Romové, Imigranti.

Obrázek 10 Sémantické pole pro hodnocení chlapců z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov

Na první pohled je vidět velmi podobné hodnocení pojmů od chlapců z obou škol. V pravém horním rohu sémantického pole se objevují dva pojmy češi a tolerance, pro toto umístění se vyslovili chlapci z obou škol. Na středu pole v jeho dolní polovině je pojem Vietnamci, jako nejvíce negativní se jeví pojem Romové pro všechny respondenty. Ve středové části pole je skupina pojmů Ukrajinci, cizinci, imigranti a Muslimové, všechny pojmy jsou velmi blízko sebe.

Souhrnné hodnocení výsledků studentů z obou škol

Jak bylo výše uvedeno výzkumu k postojům studentů k národnostním menšinám se zúčastnilo celkem 172 respondentů ze dvou holešovských škol, Vyšší policejní a Střední policejní školy Ministerstva vnitra Holešov a Střední odborné školy Holešov. Výzkum probíhal v listopadu 2009.

Tabulka 11 Celkové hodnocení VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov

Pojmy	FAKTOR HODNOCENÍ		FAKTOR POTENCE	
	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ	VPŠ a SPŠ MV	SOŠ
Češi	5,29	4,98	4,66	4,47
Romové	3,00	2,64	4,37	4,44
Vietnamci	4,21	3,77	3,17	3,08
Imigranti	3,98	3,92	4,02	4,17
Muslimové	3,87	3,99	3,99	4,04
Ukrajinci	4,08	3,97	4,32	4,34
Cizinci	4,35	4,19	4,17	4,22
Tolerance	5,22	4,02	4,64	4,59

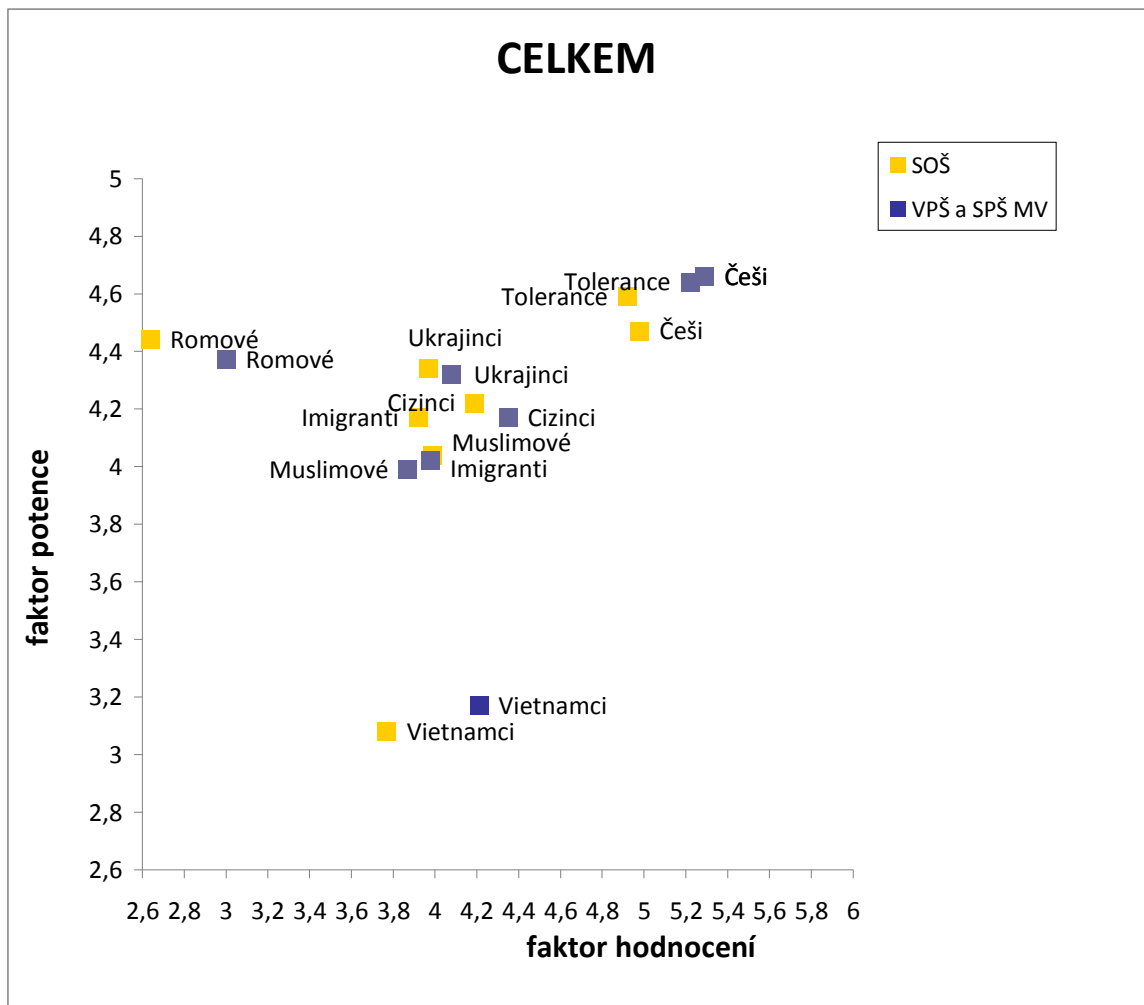
Faktor hodnocení respondenti z obou škol hodnotili poměrně shodně, rozdíly jsou minimální, největší rozdíl je u pojmu tolerance, naopak nemenší u pojmu imigranti. U faktoru potence je situace velmi podobná a můžeme říci, že rozdíly jsou minimální. Pro lepší přehlednost je následující tabulka, která seřazuje pojmy od nejkladnějšího a nejsilnějšího pojmu.

Tabulka 12 Celkové hodnocení podle pořadí pojmů

	FAKTOR HODNOCENÍ				FAKTOR POTENCE			
	VPŠ a SPŠ		SOŠ		VPŠ a SPŠ		SOŠ	
1.	Češi	5,29	Češi	4,98	Češi	4,66	Tolerance	4,59
2.	Tolerance	5,22	Cizinci	4,19	Tolerance	4,64	Češi	4,47
3.	Cizinci	4,35	Tolerance	4,02	Romové	4,37	Romové	4,44
4.	Vietnamci	4,21	Muslimové	3,99	Ukrajinci	4,32	Ukrajinci	4,34
5.	Ukrajinci	4,08	Ukrajinci	3,97	Cizinci	4,17	Cizinci	4,22
6.	Imigranti	3,98	Imigranti	3,92	Imigranti	4,02	Imigranti	4,17
7.	Muslimové	3,87	Vietnamci	3,77	Muslimové	3,99	Muslimové	4,04
8.	Romové	3,00	Romové	2,64	Vietnamci	3,17	Vietnamci	3,08

Tabulka pořadí pojmů nám ukazuje podobnost ve faktoru hodnocení, na prvním místě jsou to Češi, na posledním Romové, šestá pozice imigranti, pátá Ukrajinci. U druhé a třetí pozice jsou pojmy přehozené, respondenti ze SOŠ uvedli pořadí cizinci, tolerance a účastníci z VPŠ a SPŠ MV tolerance a cizinci. Shodné pořadí u faktoru potence je velmi zajímavé, protože třetí až osmé místo je shodné a to v pořadí Romové, Ukrajinci, cizinci, imigranti, Muslimové, Vietnamci. U prvních dvou pozic jsou pojmy přehozené.

Obrázek 11 Sémantické pole pro hodnocení všech respondentů z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ

Závěrečné sémantické pole uvádí celkové hodnocení všech respondentů výzkumu. Negativní pojem Romové se nachází v levém horním rohu, jako protiklad v pravém horním rohu se nachází pojmy Češi a tolerance, ve středu pole na dolním okraji je vidět pojem Vietnamci. Toto hodnocení je s malými odchylkami shodné pro obě školy. Ve středu pole se nachází zbytek pojmů Ukrajinci, cizinci, imigranti, Muslimové. Z toho pole je patrné velmi podobné hodnocení respondentů z obou škol.

5.4 Zhodnocení výzkumných otázek

1) Jaké jsou postoje studentů k VPŠ a SPŠ MV v Holešově k národnostním menšinám?

Respondenti z policejní školy hodnotili velmi kladně pojmy Češi a tolerance, záporný je pro ně pojem Romové a neutrální vztah mají k pojmu Vietnamci.

2) Jaké jsou postoje studentů SOŠ v Holešově k národnostním menšinám?

Studenti odborné školy velmi kladně hodnotili pojem Češi a tolerance. Mají negativní vztah k pojmu Romové, ale určitou sílu tento pojem u nich vyvolává, pojem Vietnamci je pro studenty bezvýznamný.

3) Zjistit zda existují rozdíly mezi těmito školami

Výsledky výzkumu ukazují velkou shodu v hodnocení, tzn., že rozdíl mezi těmito školami v postojích téměř neexistují.

4) Má osobní zkušenost vliv na postoje studentů k národnostním menšinám

Jak vyplývá z otázky 3) neexistuje rozdíl v postojích studentů mezi těmito školami, osobní zkušenost, kterou studenti VPŠ a SPŠ MV už druhý rok prožívají ve škole, kdy v každé třídě je 5 studentů s jinou národností než českou, nehraje v jejich postojích žádnou roli.

6. SHRNU TÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Výzkum na základě sémantického diferenciálu proběhl na dvou holešovských školách, Zlínský kraj, v listopadu 2009, statistické zpracování se uskutečnilo v prosinci 2009 a lednu 2010. Poděkování patří všem respondentům, kteří se zodpovědně zhostili vyplňování záznamového listu, který většina z nich viděla poprvé. Velký dík se patří vyslovit vyučujícím společenských věd, kteří se ve svých hodinách zhostili vyplňování záznamového listu. S výsledky výzkumu byli studenti seznámeni na hodinách společenských věd a občanské výchovy. S konečným vyhodnocením byl seznámen zástupce ředitele školy pro výuku na SPŠ a SPŠ MV a ředitel SOŠ Holešov. Výsledky výzkumu budou použity pro další práci s mládeží na holešovských školách.

Pokud se vrátíme k celkovým výsledkům výzkumu je zajímavé a velmi podobné hodnocení respondentů, skoro u všech pojmů. Nejkladněji a i největší sílu má pro studenty pojem Češi a tolerance, což může být přínosné pro další život studentů. Negativní hodnocení pojmu Romové můžeme říci, že je odrazem dnešní společnosti, kdy o této etnické skupině je velmi často převážně negativně referováno ve všech médiích. Zajímavý je úhel pohledu respondentů na pojem Vietnamci, tento pojem je pro studenty nezajímavý a nemá pro ně žádnou sílu, i když tato skupina je v naší populaci hojně zastoupena. Ostatní pojmy skončili v průměrném hodnocení.

ZÁVĚR

Problematika soužití více národností na jednom území se stává v posledních letech značným problémem většiny vyspělých společností. Do jaké míry je nutné se přizpůsobit, co je přípustné a co už není, je velmi složitá otázka. Prognózy říkají, že lidé se i dále budou stěhovat za lepšími životními podmínkami, proto je nutné společnost připravovat na setkání s jinými národnostmi, na společný život. Tento výzkum se chtěl zaměřit na postoje studentů střední školy k národnostním menšinám, právě tato generace žije a bude žít v multikulturní společnosti.

Respondenti z Vyšší policejní školy a Střední policejní školy MV v Holešově hodnotili velmi kladně pojem Češi a tolerance, tyto pojmy mají také silný náboj. Zajímavé je hodnocení pojmu Romové, tento pojem je asi nejvíce skloňován v naší společnosti, je to skupina, která u nás žije nejdéle, a mnozí s ní mají osobní zkušenost. Pojem je hodnocen jako velmi negativní, ale na druhou stranu má silný náboj. Sílu pojmu přiřadily více dívky než chlapci, pro ně tento pojem až takovou sílu nemá. Pojem Vietnamci se ve svých výsledcích shodoval u chlapců i dívek, obě skupiny tomuto pojmu přiřadili neutrální pozici, nemá ani náboj ani pozitivní hodnocení.

Studenti ze Střední odborné školy Holešov velmi kladně hodnotili pojem Češi a tolerance, co se týče síly pojmu, tak dívky jako nejsilnější pojem určily Romy a chlapci toleranci. Pojmy cizinci, Ukrajinci, muslimové, imigranti mají průměrné hodnocení v obou faktorech (hodnocení, potence) a jsou si velmi blízké. Jako neutrální se jeví pojem Vietnamci, který nemá pro respondenty žádnou sílu ani pozitivum.

Pokud srovnáme výsledky obou škol, docházíme k velmi stejnému hodnocení ve většině pojmů. Nejlépe dopadli pojmy Češi a tolerance, Romové mají silný náboj, ale velmi negativní hodnocení a pojem Vietnamci je neutrální, dá se říci, že v respondentech nevyvolává žádnou odezvu.

Přínosem výzkumu může být zjištění, že respondenti hodnotí velmi kladně toleranci, která je důležitá pro život nejen v multikulturní společnosti, ale i pro další osobní a profesní život studentů.

Jedním z hlavních cílů tohoto výzkumu bylo zjištění, zda větší počet studentů jiných národností ve školním a mimo školním prostředí ovlivňuje postoje studentů střední školy

k národnostním menšinám. Podle výše uvedených výsledků tato skutečnost nemá na celkové postoje studentů žádný vliv. Postoje studentů z VPŠ a SPŠ MV a studentů ze Střední odborné školy jsou téměř shodné, což velmi dobře dokazuje například obrázek 10. Studenti nevnímají svého spolužáka jako Vietnamce nebo Roma, pro ně je to spolužák jako všichni ostatní. Důkazem může být i fakt, že za dva roky projektu se ve škole ani na domově mládeže neřešil problém, který by měl rasistický podtext. Možná k tomu přispívá fakt, že ke všem se přistupuje stejně, studenti z národnostních menšin nemají žádná privilegia ani úlevy. Kritéria ke studiu jsou pro všechny stejná, a pokud student nestačí na studium, musí školu opustit bez ohledu na svou národnost.

Na druhou stranu je velmi pozitivní, že studenti tuto odlišnost nevnímají, protože pokud omezíme vztahy mezi majoritou a minoritou, což se dnes děje většinou žákům z romské menšiny, kteří jsou přeřazováni na speciální školy, omezíme jim možnost navázání vztahů se svými vrstevníky, možnost získat vlastní zkušenost s jinou národností.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALLPORT, G.W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor 2004. ISBN 80-7260-125-3
- [2] BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultur. 2003. ISBN 80-7325-020-9
- [3] BÍLEK, P., POKORNÁ, J., ZLÁMAL, J. *Výchova k lidským právům Metodická příručka pro učitele společenských věd na střední škole*. 1.vyd. Praha: Český helsinský výbor a SPŠ MV Praha. 2001.
- [4] BURYÁNEK, J a kol. autorů. *Interkulturní vzdělávání příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Varianty, Člověk v tísni. 2001. ISBN 80-7106614-1.
- [5] FABIÁNOVÁ, T. *Jak jsem chodila do školy*. 1.vyd. České Budějovice: ÚDO 1992. ISBN 80-901184-0-2.
- [6] GÜNTHER, G., JÄGEL, U. *Svět bez konfliktů Didaktické materiály pro výchovu k míru a globálnímu vzdělávání na školách*. 1.vyd Praha: Varianty, Člověk v tísni. 2007. ISBN 978-80-86961-392.
- [7] HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie* 2.vyd. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-415.
- [8] HLADÍK, J. *Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)* 1.vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně 2006. ISBN 80-7318-424-9.
- [9] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- [10] JAKOUBEK, M. (ed.) *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton 2008. ISBN 978-80-7387-105-5.
- [11] KELLER, J., NOVOTNÝ, P. *Úvod do filosofie, sociologie a psychologie Nové pohledy společenských věd*. Liberec: Dialog 2008. ISBN 978-80-86761-81-7.
- [12] KOLEKTIV AUTORŮ *Dovedu to pochopit Výukový materiál pro multikulturní výchovu*. 1.vyd. Praha: Varianty, Člověk v tísni. 2007. ISBN 978-80-86961-40-8.
- [13] KOLEKTIV AUTORŮ *Cizinci, našiinci a média* Praha: Multikulturní centrum 2007 ISBN 80-239-8475-6.

- [14] KOLEKTIV AUTORŮ *Průřezník, aneb jak začít pracovat s průřezovými tématy*. Praha: Varianty, Člověk v tísni. 2008.
- [15] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál 2008.
ISBN 978-80-7367-383-3
- [16] NADVORNÍK, O. a kol. autorů *Společný svět Příručka globálního rozvojového vzdělávání.1*. vyd. Praha: Člověk v tísni. 2004. ISBN 80-953510-0-X.
- [17] NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia. 1997.
ISBN 80-200-0625-7
- [18] NAVRÁTIL, P. a kol. autorů *Romové v české společnosti*. Praha: Portál 2003.
ISBN 80-7178-741-8
- [19] NIKOLAI, T. (ed.) *Příběhy ze špatné čtvrti aneb jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství*. Praha: Člověk v tísni. 2007. ISBN 978-80-86961-45-3
- [20] NOVÝ, I., SCHROLL-MACHL S. *Spolupráce přes hranice kultur* 1.vyd. Praha: Management Press 2005. ISBN 80-7261-121-6.
- [21] MOREE, D. a kol., *Než začneme s multikulturní výchovou Od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu* 1.vyd. Praha: Člověk v tísni 2008.
ISBN 978-80-86961-61-3.
- [22] PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. 2.vyd. Praha: Portál 2007.
ISBN 978-80-7367-280-5
- [23] PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky Úvod do studia oboru*. 2.vyd. Praha: Portál 2006.
ISBN 80-7178-844-5.
- [24] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-772-8
- [25] ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál 1998.
ISBN 80-7178-285-8
- [26] ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-648-9.

Internetové zdroje

- [1] Multikulturní centrum Praha. *Mediální obraz cizinců v ČR.* (online). (cit. 27.2.2010). Dostupné na WWW: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/N_media_MedialniObrazCizincuVCR_3.pdf
- [2] Co mě zajímá. *Vznik předsudků.* (online). (cit. 25. 2. 2010) Dostupný na WWW: <http://prouzitek.webgarden.cz/psychologie/novy-prispevek-26.html>
- [3] MŠMTV. *Podpora inkluzivního vzdělávání v rámci projektu Férová škola.* (online) (cit. 11. 3. 2010). Dostupný na WWW: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/podpora-inkluzivniho-vzdelavani-v-ramci-projektu-ferova>
- [4] Férová škola. *Otevírání školy všem.* (online). (cit. 11. 3. 2010). Dostupné na: <http://ferovaskola.cz/data/downloads/Otevirani%20skoly%20-%2010%20principu%20inkluzi.pdf>
- [5] RVP metodický portál. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.* (online). (cit. 19. 3. 2010). Dostupné na WWW: http://www.vuppraha.cz/wpcontent/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf
- [6] Český statistický úřad. *Počet cizinců v ČR.* (online). (cit. 20.3.2010). Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu
- [7] Vláda České republiky. *Rada vlády pro záležitosti romské komunity.* (online). (cit. 20.3.2010). Dostupné na WWW: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/zalezitosti-romske-komunity/uvod-5779/>
- [8] Liga lidských práv. *Základní vzdělávání romských dětí.* (online). (cit. 21.3.2010). Dostupné na WWW: <http://www.llp.cz/cz/systemova-doporuceni/systemove-doporuceni-c-2-p2>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.
MU Brno	Masarykova univerzita Brno.
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky.
P ČR	Policie České republiky.
SOŠ Holešov	Střední odborná škola Holešov.
VPŠ a SPŠ MV	Vyšší policejní škola a Střední policejní škola Ministerstva vnitra

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Sémantické pole dívek VPŠ a SPŠ MV Holešov	50
Obrázek 2 Sémantické pole chlapci VPŠ a SPŠ MV	51
Obrázek 3 Sémantické pole všech respondentů z VPŠ a SPŠ MV Holešov	53
Obrázek 4 Sémantické pole pro chlapce a dívky VPŠ a SPŠ MV	54
Obrázek 5 Sémantické pole pro dívky SOŠ Holešov	56
Obrázek 6 Sémantické pole pro chlapce SOŠ Holešov	58
Obrázek 7 Sémantické pole pro celkové hodnocení respondentů ze SOŠ Holešov	59
Obrázek 8 Sémantické pole pro dívky a chlapce ze SOŠ v Holešově	60
Obrázek 9 Sémantické pole pro dívky z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov.....	63
Obrázek 10 Sémantické pole pro hodnocení chlapců z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov.....	66
Obrázek 11 Sémantické pole pro hodnocení všech respondentů z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ.....	68

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Faktorová analýza škál v předvýzkumu [N=47]	45
Tabulka 2 Faktorová analýza pro celý výzkum [N= 172].....	46
Tabulka 3 Složení respondentů podle pohlaví.....	47
Tabulka 4 Věkové složení respondentů	47
Tabulka 5 Průměrný věk studentů	48
Tabulka 6 Celkové výsledky měření všech respondentů z VPŠ a SPŠ MV Holešov.....	48
Tabulka 7 Celkové výsledky měření všech respondentů ze Střední odborné školy Holešov	55
Tabulka 8 Hodnocení dívek z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov	61
Tabulka 9 Pořadí hodnocení obou faktorů z pohledu dívek VPŠ a SPŠ MV a SOŠ.....	62
Tabulka 10 Hodnocení chlapců z VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov	64
Tabulka 11 Celkové hodnocení VPŠ a SPŠ MV a SOŠ Holešov.....	67
Tabulka 12 Celkové hodnocení podle pořadí pojmů	67

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Záznamový arch sémantického diferenciálu

Příloha P II: Adopce na dálku - Mervis Shaba ze Zambie

RÓMOVÉ

1.	Chutný							Odporný
2.	Příjemný							Nepříjemný
3.	Hodnotný							Bezcenný
4.	Pěkný							Škaredý
5.	Velký							Malý
6.	Těžký							Lehký
7.	Silný							Slabý
8.	Odvážný							Zbabělý
9.	Hlasitý							Tichý
10.	Basový							Pronikavý
11.	Špatný							Dobrý
12.	Špinavý							Čistý

VIETNAMCI

1.	Hodnotný							Bezcenný
2.	Pěkný							Škaredý
3.	Velký							Malý
4.	Těžký							Lehký
5.	Silný							Slabý
6.	Odvážný							Zbabělý
7.	Hlasitý							Tichý
8.	Basový							Pronikavý
9.	Dobrý							Špatný
10.	Čistý							Špinavý
11.	Chutný							Odporný
12.	Příjemný							Nepříjemný

UKRAJINCI

1.	Velký							Malý
2.	Těžký							Lehký
3.	Silný							Slabý
4.	Odvážný							Zbabělý
5.	Hlasitý							Tichý
6.	Basový							Pronikavý
7.	Dobrý							Špatný
8.	Čistý							Špinavý
9.	Chutný							Odporný
10.	Příjemný							Nepříjemný
11.	Hodnotný							Bezcenný
12.	Pěkný							Škaredý

MUSLIMOVÉ

1.	Špatný							Dobrý
2.	Špinavý							Čistý
3.	Odporný							Chutný
4.	Nepříjemný							Příjemný
5.	Bezcenný							Hodnotný
6.	Škaredý							Pěkný
7.	Malý							Velký
8.	Lehký							Těžký
9.	Slabý							Silný
10.	Zbabělý							Odvážný
11.	Tichý							Hlasitý
12.	Pronikavý							Basový

IMIGRANTI

1.	Odporný							Chutný
2.	Nepříjemný							Příjemný
3.	Bezcenný							Hodnotný
4.	Škaredý							Pěkný
5.	Malý							Velký
6.	Lehký							Těžký
7.	Slabý							Silný
8.	Zbabělý							Odvážný
9.	Tichý							Hlasitý
10.	Pronikavý							Basový
11.	Špatný							Dobrý
12.	Špinavý							Čistý

CIZINCI

1.	Malý							Velký
2.	Lehký							Těžký
3.	Slabý							Silný
4.	Zbabělý							Odvážný
5.	Tichý							Hlasitý
6.	Pronikavý							Basový
7.	Špatný							Dobrý
8.	Špinavý							Čistý
9.	Odporný							Chutný
10.	Nepříjemný							Příjemný
11.	Bezcenný							Hodnotný
12.	Škaredý							Pěkný

TOLERANCE

1.	Špatný							Dobrý
2.	Špinavý							Čistý
3.	Odporný							Chutný
4.	Nepříjemný							Příjemný
5.	Bezcenný							Hodnotný
6.	Škaredý							Pěkný
7.	Malý							Velký
8.	Lehký							Těžký
9.	Slabý							Silný
10.	Zbabělý							Odvážný
11.	Tichý							Hlasitý
12.	Pronikavý							Basový

Děkuji za vyplnění dotazníku.

PŘÍLOHA P II: ADOPCE NA DÁLKU - MERVIS SHABA ZE ZAMBIE

